

Usporedba tradicionalne i suvremene nastave povijesti s posebnim osvrtom na suvremene nastavne metode

Čorak, Martina

Master's thesis / Diplomski rad

2013

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:895828>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-23**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Diplomski studij: Povijest - pedagogija

Martina Čorak

**Usporedba tradicionalne i suvremene nastave povijesti s posebnim
osvrtnom na suvremene nastavne metode**

Diplomski rad

Mentorica: doc. dr. sc. Jasna Šimić

Osijek, rujan 2013.

Sažetak

Rad se bavi usporedbom tradicionalne i suvremene nastave povijesti, s posebnim osvrtom i na suvremene metode koje se koriste u nastavi povijesti. Na početku rada se govori općenito o metodici nastave povijesti i samom pojmu nastave, a zatim se nastavlja sa glavnim značajkama i smjericama nastave povijesti. U radu se opisuju i glavne karakteristike tradicionalne i suvremene nastave, kao i njihove razlike odnosno njihovi prednosti i nedostaci. Na temelju relevantne literature nabrajaju se nastavne metode u nastavi i detaljno opisuju njihove podvrste. Također se spominje uz tradicionalnu klasifikaciju nastavnih metoda i neke suvremene metode koje se danas sve više koriste u nastavi povijesti. Isto tako naveden je primjer primjene metode pisanja u nastavi povijesti, te prikaz istraživanja, kao primjer primjene prakseološke metode, u kojem se može vidjeti spoj nove tehnologije i nastave i time se dobivaju zaista kreativni i korisni rezultati koji se mogu dalje koristiti i primjenjivati u nastavi povijesti. Na kraju rada se spominje motivacija, njezina uloga i motivacijske tehnike koje su u današnjoj suvremenoj nastavi jednostavno neizostavan dio nastavnog procesa.

Ključne riječi: tradicionalna nastava, suvremena nastava, nastavne metode, motivacija

SADRŽAJ

Sažetak.....	1
1. Uvod.....	3
2. Metodika nastave povijesti.....	4
3. Tradicionalna nastava.....	7
4. Suvremena nastava.....	8
4.1. Projektna nastava kao suvremeni oblik nastave usmjeren na učenika.....	10
5. Razlike između tradicionalne i suvremene nastave.....	13
6. Suvremene nastavne metode.....	17
6.1. Verbalne metode.....	18
6.1.1. Metoda usmenog izlaganja.....	18
6.1.2. Metoda razgovora.....	20
6.1.3. Metoda čitanja i rada na tekstu.....	24
6.1.4. Metoda pisanja.....	24
6.1.4.1. Primjer primjene metode pisanja (samostalni pismeni radovi).....	24
6.2. Vizualne metode.....	27
6.2.1. Metoda demonstracije.....	27
6.2.2. Metoda crtanja i ilustrativnih radova.....	28
6.2.3. Metoda igre.....	29
6.2.4. Kreativna primjena filmova u nastavi povijesti.....	33
6.3. Prakseološke metode.....	34
6.3.1. Primjer primjene prakseološke metode.....	35
7. Uloga motivacije i motivacijske tehnike u nastavi povijesti.....	37
8. Zaključak.....	42
9. Literatura.....	43

1. Uvod

Živimo u vremenu ubrzanog napretka informacijskih tehnologija. Svakodnevno slušamo kako je znanje važno i kako ga treba neprestano proširivati. Govori nam se o potrebi usvajanja kompetencija za cjeloživotno učenje. Učenik u današnjoj suvremenoj, tehnološki poboljšanoj nastavi više nije pasivni promatrač nego sudionik koji radom na izvršenju određenog zadatka ili više zadataka pridonosi svom razvoju ličnosti. Aktualnost rada očituje se u tome što se u današnjim školskim sustavima i dalje odvija tradicionalna nastava povijesti s tradicionalnim tzv. zastarjelim metodama, bez obzira na dolazak nove tehnologije i novih metoda poučavanja u nastavi povijesti. Stoga tematika rada nastoji istražiti glavne karakteristike tradicionalne i suvremene nastave povijesti, istaknuti prednosti i nedostatke i jedne i druge nastave i time pokazati koja nastava daje najkvalitetnije i najučinkovitije znanje učenicima. Također se kroz rad naglašava da učenike treba staviti u uloge istraživača te nastavnikovim vođenjem poticati na razmišljanje i kreiranje novoga na osnovi već postojećeg znanja, a to se u današnjoj nastavi povijesti postiže novim, suvremenim metodama koje su za razliku od tradicionalnih metoda učenicima zanimljivije i kreativnije, stoga i daju bolje rezultate, što se može vidjeti i kroz dva primjera primjene suvremenih metoda u nastavi povijesti koja se kasnije u radu spominju. U zadnjem poglavlju u radu spominje se motivacija, njena uloga u nastavi i motivacijske tehnike. Motivacijom nastavnici uz pomoć različitih motivacijskih tehnika povećavaju važnost toga predmeta, grade učenikovo samopouzdanje, te potiču interes i zadovoljstvo učenika za nastavu povijesti. Današnje generacije trebaju usvajati puno više vještina od prethodnih generacija jer se svijet ubrzano mijenja, stoga motivacija ima jako važnu i veliku ulogu u nastavi, jer pospješuje i omogućava lakše usvajanje novog znanja.

U radu je korištena relevantna i dostupna literatura odabranih autora pomoću koje se iznosi pregled teorijskih saznanja važnih za odabranu tematiku rada.

2. Metodika nastave povijesti

Odmah na samom početku ću definirati sam pojam nastave. Naime, nastava je oblik organiziranog učenja u okviru neke ustanove, kojemu je cilj odgoj i obrazovanje njenih sudionika. Glavne komponente nastave su učenik, učitelj/nastavnik i nastavni sadržaj.¹

Metodika nastave povijesti izučava načine i oblike rada koji učenicima omogućuju da usvoje i razumiju povijesno gradivo. Ona proučava pitanja u svezi s nastavnikom, učenikom i nastavom povijesti, razvija komponentu osobne vještine i umijeća prenošenja znanja. Zadaci i ciljevi nastave povijesti prilagođeni su djetetovoj dobi i njegovim sposobnostima. Zadaci nastave povijesti su:

- Razvijanje sposobnosti snalaženja u vremenu i prostoru
- Razvijanje sposobnosti uočavanja uzročno-posljedičnih veza, odnosno međusobne uvjetovanosti događaja iz prošlosti i sadašnjosti
- Upoznavanje sa važnim događajima, pojavama i procesima u razvitku ljudskog društva u svijetu i u Hrvatskoj
- Upoznavanje kulturne baštine Hrvata i ostalih naroda
- Razvijanje razumijevanja osnovnih tendencija razvitka suvremenog svijeta
- Razvijanje domoljublja – upoznavajući svoju tradiciju, možemo očuvati i obogatiti nacionalni identitet.
- Razvijanje općeprihvaćenih moralnih načela koja štite ljudska prava svakog pojedinca – to može pridonijeti većem razumijevanju, toleranciji i povjerenju među pojedincima i među narodima

Odgojno-obrazovni sadržaji povijesti uglavnom su izabrani prema načelu egzemplarnosti. Upravo nam to načelo otvara mogućnost primjerenog nastavnog sadržaja koji se ističe bitno gradivo i uklanja suvišan i nevažan sadržaj. Odgojno-obrazovni sadržaji trebaju se odnositi na povijesne pojave i procese koji imaju ključno značenje za razvitak ljudskog društva.²

¹ Vladimir Poljak, *Didaktika*, Školska knjiga, Zagreb, 1982., str. 11.

² Koraljka Bakota, *Prilog suvremenom pristupu nastave povijesti u osnovnom obrazovanju učenika s posebnim potrebama*, Napredak 145 (1), 2000., str. 54-55.

Ključno pitanje u metodici povijesti je koji dio povijesnog znanja i razumijevanja želimo da učenici zadrže i nakon završetka školovanja? Naime, zapamćeni dio koji želimo da učenici zadrže treba uključiti:

- kontinuirano zanimanje za povijest
- širok, interpretativan pregled povijesti koji će im omogućiti da znaju gdje pronaći zaboravljene činjenice
- svijest o modelima koji se ponavljaju i dinamici promjena koje su oblikovale neko vremensko razdoblje
- svijest o glavnim trendovima i procesima zajedničkim za većinu zemalja, te o onima koji odražavaju nacionalne i regionalne različitosti
- svijest o tome da suvremeni događaji i procesi imaju korijene u prošlosti ³

Prema autoru Rendić Miočević (2000.) povijesno znanje je rezultat procesa spoznaje u kojem postoji interakcija povijesnog mišljenja i shvaćanja povijesnog gradiva. Povijesno je znanje struktura specifičnih znanja i sposobnosti što proizlaze iz spoznavanja prošlosti. Tako nastala struktura povijesnog znanja trebala bi utjecati na afektivno (stavovi, mišljenja, interesi, motivacija i emocionalni doživljaji) i psihomotoričko područje (radne navike, sposobnost komuniciranja, estetsko izražajne vještine). Procesni pristup učenju povijesti podrazumijeva razvoj ovih učenikovih sposobnosti:

1. Razviti razumijevanje interpretacije povijesti
2. Skupljati materijale iz raznih izvora i kritički uporabiti izvore u njihovom povijesnom kontekstu
3. Prosuđivati razne verzije povijesne interpretacije i rangirati gledišta
4. Razlikovati činjenicu od mišljenja i otkrivati predrasude i stereotipove
5. Donositi neovisnu i uravnoteženu prosudbu i doći do uravnoteženog zaključka koji se temelji na analizi dokaza
6. Poštovati činjenicu da se povijesne konkluzije podvrgavaju ponovnom ocjenjivanju u svjetlom novih ili ponovno interpretiranih izvora ⁴

³ Robert Stradling, *Nastava europske povijesti 20. stoljeća*, Srednja Europa, Zagreb, 2003., str. 85-86.

⁴ Ivo Rendić-Miočević, *Učenik - istražitelj prošlosti : novi smjerovi u nastavi povijesti*, Školska knjiga, Zagreb, 2000., str. 27.-29.

Sposobnost povijesnog mišljenja omogućuje učenicima da vrednuju dokaze, razvijaju komparativne i uzročne analize, interpretiraju povijesna izvješća i konstruiraju čvrste povijesne argumente i perspektive na koje se može osloniti suvremeno društvo. Učenje povijesti nije samo pasivno usvajanje činjenica, datuma, imena i mjesta, već ono utječe na razvoj misaonih sposobnosti koje obilježavaju proces aktivnog učenja. U tom smislu učenici moraju razvijati pet tipova, odnosno standarda povijesnog mišljenja:

1. Kronološko mišljenje razvija jasan osjećaj povijesnog vremena što omogućuje prepoznavanje povijesnog slijeda
2. Povijesno shvaćanje uključuje sposobnost čitanja i razumijevanja povijesnih naracija kako bi se shvatili temeljni elementi narativne strukture.
3. Povijesna analiza i interpretacija sposobnost su uspoređivanja, razlikovanja i shvaćanja utjecaja različitih iskustava, vjerovanja, motiva, tradicija, nada i strahova raznih naroda u prošlosti i sadašnjosti na ljudsko ponašanje. Učenici također trebaju biti osposobljeni za uspoređivanje i vrednovanje suprotnih objašnjenja prošlosti.
4. Sposobnosti povijesnog istraživanja učenicima omogućuju da formuliraju povijesna pitanja na osnovi izvora i da odrede povijesno vrijeme i kontekst nastanka tih izvora. Učenici trebaju prosuđivati vrijednost izvora te stvarati povijesnu naraciju ili argumentaciju u svezi s tim izvorima.
5. Povijesna analiza problema i odlučivanja uključuje sposobnost prepoznavanja problema s kojima su se ljudi susretali u prošlosti.⁵

Tri su gledišta o ulozi učenja povijesti:

- 1) povijest može kao akademska disciplina imati svrhu dobivanja pozitivne ocjene uz razvijanje sposobnosti koje produbljuju povijesno znanje i razumijevanje, ali bez veće društvene svrhe
- 2) Odgoj i nastava povijesti mogu biti sredstvo za odgajanje vrijednosti i razvoj kritičnog mišljenja, moralnog rasuđivanja i interkulturalnog odgoja
- 3) Zadnji dio učenja povijesti u nastavu uvodi razvoj sposobnosti povijesne analize kao mogući temelj za oblikovanje osobnih stavova i vrijednosti⁶

⁵ Isto, str. 30-31.

⁶ Isto, str. 13-14.

Povijest pruža mnoge mogućnosti razmatranja uznemirujućih ili kontroverznih tema, ali ako mladi ljudi uče bilo što iz povijesti, oni se moraju suočiti s prirodom okolnosti i osjećaja koji su stvorile tragične fenomene. Učenicima se mora pružiti mogućnost susreta s ovim moralnim problemima:

- što je pokrenulo pojedince da postupe na određen način?
- zašto su se neki mirno pokorili svojoj sudbini, dok su se drugi odupirali?
- kakvi su bili motivi izvršitelja (opsesija, popustljivost, suglasnost, poslušnosti ili strah)?
- tko se nije slagao s tragičnim postupcima?
- s kakvim su se moralnim dilemama susreli?
- kako biste vi reagirali u danim okolnostima?
- bi li se takvi događaji mogli ponoviti? ⁷

3. Tradicionalna nastava

Tradicionalnu nastavu karakterizira pasivno učenje koje se ogleda kroz pasivno slušanje predavanja, mehaničko prepisivanje definicija i pravila, odgovaranje na postavljena pitanja u vezi s temom, čitanje nekog teksta, davanje gotovih informacija, usmeno izlaganje nastavnika i onda kada bi nastavnik mogao pretpostaviti da u razredu ima učenika koji to znaju. Ona se odvija u obliku predavačke, frontalne nastave.⁸ Osnovne aktivnosti učenika u takvoj nastavi jesu sjedenje, slušanje i gledanje. U toj nastavi važno je što i kako radi nastavnik, a učenici trebaju tek promatrati i slušati te odgovarati kada ih nastavnik ispituje. Možemo je nazvati „nastava usmjerena na nastavnika“. U tradicionalnoj nastavi uspješan je onaj učenik koji je najviše zapamtio i najbolje sve to reproducirao na nastavnikov zahtjev.⁹

⁷ Isto, str. 15.

⁸ Milan Matijević, Nastava usmjerena na učenika : prinosi razvoju metodika nastavnih predmeta u srednjim školama, Školske novine, Zagreb, 2011., str. 60.

⁹ Isto, str. 122.

U klasičnoj, tradicionalnoj nastavi u središte pažnje postavljen je kognitivni cilj učenja tj. stjecanje znanja u što većem opsegu, bez obzira što će se takvo znanje kod velikoj broja učenika zadržati na razini reprodukcije, a ne na razini rješavanja problema, osposobljenosti za istraživanje i samostalno elaboriranje istraženih podataka. Nastavnik je u tradicionalnoj nastavi preuzeo na sebe kompletnu ulogu od samostalnog planiranja (ne zajedno sa učenicima), pa preko realizacije (učenici su angažirani samo da slušaju nastavnikovo predavanje), do vrednovanja (nastavnik najčešće sam ocjenjuje) i praktične primjene (najveći broj učenika koristi nastavnikove primjere jer nije u dovoljnoj mjeri osposobljen da samostalno pronalazi druge vrste primjera ili druge serije zadataka). Nastavnik je bio u funkciji da predaje, izlaže gradivo na sebi svojstven način, a učenici da pasivno slušaju. Učenikovi stvaralački potencijali ostaju omeđeni tradicionalističkom organizacijom nastave i hijerarhijskim odnosima u procesu stjecanja znanja. Nastava se prilagođavala prosječnom učeniku i jednosmjerno se usmjeravala prema realizaciji programskih sadržaja i prezentiraju knjiških i enciklopedijskih znanja. Kako su se učenicima prezentirale gotove činjenice, time je izostavljen njihov intelektualan napor kao bitna komponenta učenja. U takvim uvjetima znanje se stječe na reproduktivan način jer su zastupljene verbalne metode. Kod nastavnih predmeta izostavljen je interdisciplinirani pristup i polivalentni metodički postupak. Zapošavljen je samostalni rad učenika, istraživanje i problemsko učenje. Nije postignuta jasnoća nastavnih sadržaja, raznovrsna aktivnost, ugodna emocionalna atmosfera, multimedijalno učenje i slično. Nije omogućena diferencijacija i akceleracija nastavnoga rada u smislu da svaki učenik ostvari svoj subjektivan identitet i individualni maksimum.¹⁰

4. Suvremena nastava

Suvremenu nastavu karakterizira kako smo već ranije spomenuli aktivno učenje koje se ogleda kroz sudjelovanje u diskusiji, dolaženjem do određenog pravila ili definicije putem zaključivanja kroz razgovor učenika i nastavnika, usmjereno čitanje s ciljem pronalaženja odgovora na određeno pitanje, poticanje učenika da govore o određenoj temi, rješavanje stvarnih ili simuliranih problema. Naglasak je na nastavi odnosno poučavanju koje potiče učenje. Nova promišljanja nastavnog procesa protkana su specifičnim odnosima učenika i

¹⁰ Marko Stevanović, *Metoda recepcije u nastavi*, R & S, Tuzla, 1998., str. 19-20.

nastavnika usmjerenim motiviranju i osamostaljivanju učenika. Konačni cilj je samoregulirano učenje koje pretpostavlja razvoj učenikove osobnosti, individualnosti i originalnosti. Potiče se osobna odgovornost učenika za rezultate svog djelovanja.¹¹

Obilježja suvremene nastave ogledaju se u takvoj organizaciji koja utječe na razvoj spoznajnih i općih intelektualnih sposobnosti učenika. Jedan od ključnih zadataka suvremene nastave je otkrivanje i usvajanje znanja na način da čine cjelovit i logički dosljedan sustav. To je moguće samo ako u procesu spoznavanja učenici otkrivaju i usvajaju znanstveno-teorijske spoznaje i pojmove razvijajući tako sposobnosti i operacije znanstveno-teorijskog mišljenja neophodnog za povezivanje znanja u cjelovit sustav. Zadaća je suvremene nastave uvesti učenika u cjelovitost svijeta proučavajući pojedinačno i time voditi ga spoznavanju same spoznaje. Time se istovremeno u funkciju stavljaju one mogućnosti učenika koje su mu potrebne u intenzivnom razvoju suvremenosti. Oni učenici koji upravljaju svojim učenjem uspješno biraju i primjenjuju prikladne strategije u rješavanju problema. Djeca svoje učenje započinju nekim bitnim pretpostavkama o načinu na koji razumiju situaciju u kojoj uče, kao teorijama ili konceptima koji im pomažu da osmisle svoje iskustvo. Kvalitetno je ono poučavanje u kojem su stvoreni uvjeti za reorganizaciju učenikova osobnog razumijevanja na temelju refleksije. To je nastava u kojoj učenik koristi određene podatke kao mogućnosti za daljnju analizu i potkrepljivanje svojih razmišljanja, gdje vlastita značenja povezuje, uopćava i strukturira u odnosu na prethodna.¹²

U suvremenoj nastavi kolektivno obrazovanje se zamjenjuje individualnim obrazovanjem, gdje je učenik afirmiran kao aktivni istraživač koji do znanja dolazi na osnovni istraživanja i osobnih intelektualnih napora. Ovdje je naglašena uloga onoga koji uči, tj. učenika, a ne onoga koji poučava ili nastavnika, te je težište rada prebačeno na učenika.¹³

Nalazimo se u vremenu ubrzanog razvoja informatičke i računalne tehnologije koja ima izravnog draža i na tehnologiju nastavnog procesa koji se obavlja uz pomoć novih tehnoloških sredstava i medija poput računala, pametne ploče, projektora i slično. Stvaralačka aktivnost i usmjerenost učenika u procesima stjecanja znanja je u suvremenoj nastavi zasnovana na originalnim idejama, vještinama, sposobnostima, hipotezama, informatičkoj

¹¹ Milan Matijević, *Nastava usmjerena na učenika : prinosi razvoju metodika nastavnih predmeta u srednjim školama*, Školske novine, Zagreb, 2011., str. 60.

¹² Daria Tot, *Učeničke kompetencije i suvremena nastava*, *Odgojne znanosti* 12 (1), 2010., str. 67-68.

¹³ Marko Stevanović, *Metoda recepcije u nastavi*, R & S, Tuzla, 1998., str.20.

pismenosti, osjetljivosti za probleme itd. Nastavu u suvremenim uvjetima razvoja znanosti i tehnologije, treba prvenstveno shvatiti kao organizacijsku aktivnost nastavnika, što je u velikoj suprotnosti predavačko-prikazivačkoj nastavi koja afirmira jednosmjernu komunikaciju koja polazi od nastavnika prema učeniku, gdje se gradivo izlaže u gotovom obliku, bez mogućnosti sumnje u dane podatke, njihovog istraživanja i slično.¹⁴

Suvremeni pristup nastave povijesti temelji se na kreativnosti i poticanju učenika da se zainteresira za predmet te da ga njegova znatiželja potiče na otkrivanje novih znanja. To se ne može postići prisilom, bilo da je riječ o prisili roditelja, bilo o prinudi nastavnika ili ambiciozne okoline koja nameće visoko vrednovanje rezultata kao jedini cilj školovanja. Nasuprot prisili mora se nalaziti motiviranje, pohvala, bodrenje i poštivanje svih rezultata koji su proizašli iz učenikovog samostalnog truda. Nastavnik treba vrednovati uloženi trud jednako kao i usvojeno znanje koje se provjerava usmeno ili pismeno. Nastavnik u suvremenoj nastavi nije samo osoba koja promišlja i usmjerava odgoj i obrazovanje u nastavnom procesu, nego svojom brigom i idejama potiče i unaprjeđuje odgojno-obrazovnu sredinu, prostor za učenje, prirodu aktivnosti učenika. Nastavnik moderira nastavni proces, usmjerava, nadopunjuje, ispravlja, upozorava na bitno. On mijenja dosadašnji način organizacije i realizacije nastavnih sadržaja, te transformira izvođenje nastave u učenje, istraživanje i kreativnost učenika. U suvremenoj nastavi individualizirani pristup je vrlo važan, jer nastavnik mora poznavati učenikove mogućnosti i na temelju njih ocjenjivati učenika.¹⁵

4.1. Projektna nastava kao suvremeni oblik nastave usmjeren na učenika

Projektna nastava je najsloženiji oblik nastavnog rada koji iziskuje dobro planiranje i pripremanje. Projektna se nastava temelji na samostalnom radu učenika u neposrednoj prirodnoj stvarnosti uz poštovanje učenikovih interesa. Zahtijeva veće sudjelovanje i suradnju učenika i učitelja od uobičajene nastave. Najvažnija je značajka je povezivanje teorijske spoznaje i prakse. U projektnoj nastavi se „nešto čini“. Ona obično obuhvaća niz disciplina, a od učenika se očekuje da upotrijebe različita znanja i vještine te da ih prošire. Projektna je

¹⁴ Isto, str. 21

¹⁵ Koraljka Bakota, *Prilog suvremenom pristupu nastave povijesti u osnovnom obrazovanju učenika s posebnim potrebama*, Napredak 145 (1), 2000., str. 57.

nastava otvorena nastavna forma jer postoji otvorenost odlučivanja u sklopu tog tijeka i projektni se rezultat razvija sukcesivno iz nastavnog procesa. Ona kao rijetko drugi nastavni oblik može povezati interese učenika.¹⁶ Uloga nastavnika kod toga je da dizajnira aktivnosti, osigurava resurse te savjetuje učenike u tijeku njihovog rada. Učenici sami analiziraju prikupljene informacije, dolaze do određenih zaključaka koje onda prezentiraju. Ova nastava rješava potrebu učenika za praktičnim radom, stoga se urezuje dublje u pamćenje od ostalih nastavnih oblika.

Ciljevi projektne nastave:

- osamostaliti učenike u učenju/radu
- stvaralački ih probuditi
- samoobrazovati
- osposobiti ih za samostalno procjenjivanje postignutog uz samokritičnost

Etape projektne nastave:

- razgovor o temi, zajednički izbor teme i izrada cilja i rada,
- izbor problema proučavanja, izrada cilja rada vezanog uz problem proučavanja
- određivanje zadaća rada, podjela uloga
- izrada plana rada (akcijsko planiranje), određivanje vremena rada, mjesto rada, potrebnog materijala i pribora, određivanje sudionika rada
- ostvarivanje plana i programa rada projektne nastave
- prikaz rezultata rada
- vrednovanje rezultata rada¹⁷

Tehnike rada:

- planiranje
- vremenski plan za neku aktivnost, tko će što raditi, kada, gdje i kako?
- prikazivanje i dokumentiranje
- izvještaj, igra po ulogama, foto zidovi, plakati, izrada informativnih listova, razrednih novina
- dobivanje informacija

¹⁶ Wolfgang Mattes, *Nastavne metode : 75 kompaktnih pregleda za nastavnike i učenike*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2007., str. 108.

¹⁷ Milan Matijević, *Nastava usmjerena na učenika : prinosi razvoju metodika nastavnih predmeta u srednjim školama*, Školske novine, Zagreb, 2011., str. 154-155.

- izrada upitnika, intervju, pribavljanje informacija putem pisane ili telefonske ankete, fotografiranje, korištenje leksikona, priručnika, enciklopedija, rječnika odnosno stručne literature i sl.¹⁸

Projektna nastava može se izvoditi na redovnoj nastavi, no izuzetno je pogodna za izbornu, dodatnu nastavu i izvannastavne aktivnosti zbog neograničenog vremena i prostora, moguće bolje korelacije i boljeg predznanja učenika. Na kraju projektne nastave u pravilu nastaje proizvod koji se može pokazati, koji se može prezentirati više ili manje u javnosti.

Oblici prezentacije:

1. Izložbe – plakati, zidne novine, rezultati ankete, rezultati istraživanja, dokumentacija o učeničkim pokusima, fotoreportaže, kompjutorske prezentacije, video itd.
2. Priredbe - kazalište, scenska gluma s ulogama, pantomima, ples, glazba, modna revija, sport itd.
3. Proizvodi – publikacije (brošure, dokumentacije), igre učenja (kviz, igre kockama), izrada predmeta, umjetnički predmeti, zanatski proizvodi (nakit, odjeća) itd.

Neke od prednosti projektne nastave u odnosu na tradicionalnu nastavu su to da su svi uključeni u ostvarivanje zajedničkog cilja tako da svaki učenik prema svojim sposobnostima pomaže u ostvarivanju cilja učenja, zatim je veća aktivnost učenika, veća sloboda komuniciranja među članovima skupine: učenici se međusobno nadopunjuju, podsjećaju na prijašnje gradivo i zajedno dolaze do rezultata. Također, uspostavlja se kvalitetnija veza: učenik-učenik, učenik-nastavnik. Primjenom projektne nastave učenici uče socijalizacijske vještine, razvijaju komunikaciju, toleranciju i smanjuju različite predrasude. Najveća je prednost u zajedničkom timskom radu u kojemu se jača samopoštovanje i samopouzdanje učenika. Veća je motivacija učenika za rad i učenje. Znanja i metode koje usvajaju su dugotrajne, a vještine i navike koje steknu primjenjive su u svakodnevnom životu.¹⁹

¹⁸ Isto, str. 155.

¹⁹ Wolfgang Mattes, *Nastavne metode : 75 kompaktnih pregleda za nastavnike i učenike*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2007., str. 109-110.

5. Razlike između tradicionalne i suvremene nastave

Danas se ne samo u našoj već i u većini ostalih zemalja vrše reforme školskih sustava. Tradicionalna nastava više ne zadovoljava potrebe učenika, a i sve veći je prodor novih tehnologija u škole, stoga je od velike važnosti prilagoditi nastavu novinama s kojima se svaki dan susrećemo. Stoga ću u kako i u samom naslovu piše objasniti razlike između tradicionalne i suvremene nastave.

Razlike:

1. a) Tradicionalna nastava bila je izgrađena na pogrešnoj psihološkoj pretpostavci da se po fizičkim i psihičkim osobinama dijete razlikuje od odrasla čovjeka samo u kvantitativnom pogledu da među njima nema kvalitativne razlike, da je učenik „čovjeku malome“. Na učenika se gledalo kao na objekt odgoja i obrazovanja, nije se vodilo računa o njegovim mogućnostima, sposobnostima i interesima, škola i nastava nisu se prilagođavale učeniku i njegovoj prirodi, jer se od učenika tražilo da se prilagodi nastavi koja je bila zamišljena i izgrađena po mjeri odraslih.

1. b) Naša suvremena nastava polazi od znanstvene činjenice da je dijete biće *sui generis*, da pri organiziranju nastave valja voditi računa o dječjoj prirodi i njezinoj specifičnosti, te također polazi od činjenice da su škola i odgoj društveno uvjetovani, da je škola u službi društva i da društvo postavlja školi cilj i zadatke koji se realiziraju u skladu s prirodom učenikova bića. U suvremenoj nastavi, dakle, učenik je i subjekt i objekt nastavnog procesa.

2. a) Tradicionalna nastava bila je intelektualistička. Njezina nastojanja bila su usmjerena na učenikov intelekt, a malo je vodila računa o bogaćenju učenikovih emocija i o razvoju njegove volje. Polazilo se od pretpostavke da je zadatak škole u bogaćenju učenikove svijesti intelektualnim sadržajima tj. percepcijama, predodžbama i pojmovima.

2. b) Suvremena nastava odbacuje jednostranost intelektualizma tradicionalne nastave. Nema mjesta zapostavljanju usvajanja znanja kao ni zatvaranju očiju pred činjenicom da nema snažne ni pune ličnosti bez razvijenoga i bogatog osjetilnog života i bez razvijene i čvrste volje.²⁰

²⁰ Pero Šimleša, *Suvremena nastava*, Pedagoško-književni zbor, Zagreb, 1965., str. 17-18.

3. a) Starost je školi s pravom prigovaralo da je označuje didaktički materijalizam. Nastavni planovi i programi su preopširni, jer je glavni zadatak tradicionalne nastave usvajanje što većeg obujma znanja. Vrijednost nastave i škole prosuđivala se po tome koliko su količinu znanja sa sobom ponijeli njezini učenici.
3. b) Suvremena nastava nastoji odbaciti obje negativne pojave: didaktički materijalizam i didaktički formalizam. Rješenje se traži u jedinstvu materijalnog i formalnog obrazovanja. Stječući određeni broj vrijednih znanja učenici će razvijati svoje fizičke i psihičke osobine.
4. a) Tradicionalnu nastavu karakterizirala je receptivnost i pasivnost učenika, koje su uvjetovane stavom da je učenik objekt odgojno obrazovnog djelovanja. Na toj nastavi učenik je osuđen da pasivno prima obrazovne sadržaje, da ih memorira i što vjernije reproducira.
4. b) Suvremena nastava nastoji eliminirati pasivnost i receptivnost učenika kao i mehaničko memoriranje građe; ona nalazi rješenje u aktivnosti koja se kreće od dirigitirane do svjesne aktivnosti. U suvremenoj nastavi nastavnik aktivno rukovodi aktivnošću učenika, potiče je, pothranjuje i učenike usmjerava ka samostalnosti i spontanosti. Nastavnik je aktivni rukovodilac obrazovnoga procesa, ali tim procesom rukovodi tako da smanjujući postepeno svoju rukovodeću ulogu osposobljuje učenika za samoobrazovanje.
5. a) Tradicionalna nastava klasnog društva počivala je na antagonizmu fizičkog i psihičkog rada i podcjenjivala je fizički rad. Ona je mjesto čistog duhovnog rada i u njoj zato nema mjesta fizičkom radu .
5. b) Suvremena nastava nastoji pridonijeti uklanjanju antagonizma između fizičkog i psihičkog rada; ona nastoji razviti pravilan odnos prema radu uopće koji pokazuje zakonitost tendencije spajanja fizičkog i psihičkog rada. Međutim, u suvremenoj nastavi fizički rad nije sam sebi svrha, on je prožet psihičkim radom i nema zato samoodgojne već i obrazovne zadatke.
6. a) Tradicionalna nastava bila je verbalizirana, tj. patila je od hipertrofije verbalnih nastavnih metoda. Metoda izlaganja, metoda razgovora i metoda rada s tekstom suvereno su u njoj dominirale.
6. b) Suvremena nastava polazi od postavke da sve didaktičke metode moraju imati karakter aktivnih metoda, ali i od znanstvene činjenice da i verbalne metode mogu biti aktivne metode te da tzv. neverbalne metode ne moraju same po sebi i nužno biti aktivne metode. Naime, veće ili manje značenje aktivnosti nastavnih metoda zavisi od načina

njihove primjene. Stoga se u suvremenoj školi i primjenjuju verbalne i neverbalne nastavne metode.²¹

7. a) Već je spomenuto da se u tradicionalnoj nastavi nije vodilo dovoljno računa o interesu učenika. Nije važno što je u toj školi pri izboru i rasporedu nastavne građe kao i pri izboru oblika i metoda rada odlučnu riječ je riječ imao nastavnik odnosno društvo odraslih, već je bitno to što se pri tome nije vodilo računa o učeničkim potrebama i interesima.

7. b) Suvremena nastava ima drugačiji odnos prema učeničkim interesima. U nastavi bi trebalo polaziti od danih dječjih interesa, trebalo bi iskoristi postojeće interese učenika koje oni donesu sa sobom u školu ali isto tako valja razvijati zadane, nove interese učenika, treba proširivati područje njihovih interesa.

8. a) Tradicionalna nastava radila je na temelju unificiranih i krutih nastavnih planova i programa koje je vrlo često propisivala centralizirana prosvjetna uprava. Svi učenici, bez iznimke, podvrgnuti su istom režimu nastavnih planova i programa; svi su oni stavljeni pred jedinstvene i iste zadatke; od svih se tražilo podjednako zalaganje i uspjeh u svim predmetnim područjima.

8. b) Suvremena nastava polazi također od teze da bi nastavu valjalo prilagoditi individualnim razlikama učenika; ona ne prihvaća koncepciju krutih planova i programa, ali odbacuje i anarhičnost i prigodnost. Ova nastava ima jedinstvene planove i programe, ali oni su elastični, pa se zato mogu prilagoditi lokalnim prilikama i individualnim razlikama učenika. Škola je dužna da svim učenicima osigura zajedničku jezgru obrazovne građe, ali i da im omogući da u skladu s individualnim interesima, potrebama i sposobnostima usvajaju i građu s raznih područja, u različitom opsegu i intenzitetu.

9. a) Tradicionalnu nastavu 19. stoljeća karakterizira ovaj međusobni odnos nastavnika i učenika u nastavnom procesu: nastavnik poučava, učenik uči; nastavnik daje znanje, učenik ga prima. Dakle, proces učenja u nastavi uvijek se i bitno razlikuje od procesa tzv. prirodnog učenja, kojim i učenici i odrasli ljudi stječu znanja izvan nastave i poslije školovanja.

9. b) I suvremena nastava nastoji da se u nastavu unese što više elemenata prirodnog učenja, da se stvori takva nastavna situacija u kojoj će učenici dolaziti do znanja što je moguće više pomoću osobnog iskustva. Ali je isto tako svjesna da put do samoučenja vodi

²¹ Isto, str. 18-19.

preko poučavanja, da vremenska ograničenost školovanja i nezrelost učenika onemogućuju stjecanje spoznaja o svijetu samo i jedino putem osobnog iskustva.²²

10. a) Velik dio nastavnoga vremena utrošenog na nastavnikovu kontrolu učeničkog uspjeha i golemo značenje koje se u tradicionalnoj nastavi pridavalo nastavnikovoj kontroli učeničkog usvajanja znanja dokaz su da je nastavnikova kontrola imala izuzetno značenje u toj nastavi. Iz tih vremena datira i posve razumljiva tendencija učenika da vješto prikrivaju neznanje, kao i svođenje nastavnikove uloge na „lovca“ učeničkog neznanja. Iz takve situacije rezultirao je i neprirodni, nepedagoški, često i neprijateljski odnos između učenika i nastavnika.

10. b) Izvan je sumnje da je jedan od zadataka nastave osposobiti učenike za samokontrolu, osposobiti tako da se ne mogu kritički osvrnuti na tok rada i na rezultate svoga rada, da svoj uspjeh vrednuju prema postojećim društvenim normama ali nesumnjivo je isto tako da je samokontrola sposobnost koja se stječe, koju treba postepeno razvijati. Zbog toga suvremena nastava ne odbacuje nastavnikovu kontrolu učeničkoga uspjeha, već u njoj gleda ne samo nužno zlo i prijelaznu etapu na putu do samokontrole nego i nezamjenjiv postupak u razvijanju sposobnosti samokontrole. Osim toga nastavnik kao **mandator** društvene zajednice, da bi ostvario zahtjeve koje društvo postavlja pred školu tj. na njega i na učenike, dužan je kontrolirati i registrirati nastavne uspjehe i o njima obavještavati ne samo učenike i njihove roditelje već i društvenu zajednicu. U toku nastavnoga procesa nastavnikova kontrola sve više poprima elemente učeničke samokontrole. Samokontrola je, dakle, cilj a ne polazišna točka.

11. a) U tradicionalnoj nastavi disciplina je vanjska, kruta, nametnuta a nastavnik kao predstavnik škole bio je onaj koji je propisivao režim ponašanja i rada, koji je nadzirao njegovo poštivanje i realizaciju i koji je ocjenjivao disciplinski odnos pojedinih učenika. Manja je nepravilnost bila u tome što su režimi života i pravila ponašanja određivali i nametali drugi, odrasli bez učešća učenika, a veća je nepravilnost bila u tome što se škola nije ni trudila da učenici shvate potrebu i važnost upravo takvih pravila vladanja, da shvate moralnu osnovu postavljenih normi ponašanja i da takve moralne norme postanu njihovo uvjerenje.

11. b) Suvremena nastava nastoji da i u ovom pitanju ne zamijeni cilj i sredstva. Ona se služi bogatim izborom sredstava za poticanje i motivaciju učenika, za održavanje

²² Isto, str. 20-21.

disciplinskih normi škole. Sve dok se učenici ne osposobe za shvaćanje i prihvaćanje nekih moralnih pravila, škola može posezati i za sredstvima vanjske discipline. U suvremenoj školi sve je manje vanjskog i prisilnog upravljanja učenicima, a sve je više učeničkog samoupravljanja.²³

Suvremene nastavne metode

Nastavna metoda je didaktički promišljen i optimalno uređen sustav aktivnosti poučavanja i učenja kojima je primaran cilj steći stanovita znanja i vještine, razviti stanovite sposobnosti i druge relevantne osobine ličnosti.²⁴ Drugim riječima nastavne metode su postupci koje nastavnik primjenjuje kako bi strukturirao tijek nastave i postigao ciljeve koje teži. Nastavne metode su orijentirane na postignuća učenika, ali isto tako podupiru i prirodu učenja, stoga možemo reći da su metode podređene učenju. Grčka riječ „*methodos*“ može se prevesti kao „put prema“. Budući da su ciljevi obrazovanja veoma različiti, i metode moraju biti različite. Nema jedne metode kojom možemo riješiti sve ciljeve. Nema je zato što svako dijete uči na individualan način: vizualno, auditivno, kinestetički, usmjereno prema simbolima i aktivno u skupini. Ako se želi obuhvatiti sve učenike, metode se moraju kombinirati. Na izbor nastavnih metoda, uz ostalo utječu zadaci nastavnog predmeta, nastavni sadržaji pojedinog predmeta, učenikovo okruženje, dob i predznanje učenika.²⁵

Prema komunikacijsko-informacijskom kriteriju, nastavne se metode mogu podijeliti na tri skupine: verbalne, vizualne i prakseološke.

²³ Isto, str. 23-24.

²⁴ Mijo Cindrić, Dubravka Miljković, Vladimir Strugar, *Didaktika*, IEP-D2, Zagreb, 2010, str. 149.

²⁵ Wolfgang Mattes, *Nastavne metode : 75 kompaktnih pregleda za nastavnike i učenike*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2007., str. 13

6.1. Verbalne metode

Verbalne metode naglašavaju govornu komponentu. Verbalnim metodama uspostavlja se komunikacija. Ipak, te se metode ne smije pretvoriti u verbalizam koji se isključivo svodi na nastavnikovo predavanje i ispitivanje, pri čemu nedostaje bilo kakva učenikova aktivnost. U skupinu nastavnih verbalnih metoda ubrajamo:

- **metodu usmenog izlaganja**
- **metodu razgovora**
- **metodu čitanja i rada na tekstu**
- **metodu pisanja**

Verbalne metode se još dijele i na monološke i dijaloške. Monološke metode se ostvaruju predavanjima, tumačenjima i objašnjenjima. Dijaloške metode ostvaruju se putem intervjua, razgovora, diskusije i polemike.²⁶

6.1.1. Metoda usmenog izlaganja

To je jedna od najčešće primjenjivanih nastavnih metoda. Prema istraživanjima, 2/3 svih govornih aktivnosti u nastavi pripada nastavnikovom govoru. Iskustva su pokazala da su znanja stečena pretežno metodom nastavnikova usmenog izlaganja nepotpuna, verbalna i formalna. Isključiva primjena te metode ne razvija aktivnost učenika, pa time ni njihove radne navike ni sposobnosti. Pravilna primjena usmenog izlaganja oživljava nastavni proces i unosi u njega govornu dinamičnost i metodičku sustavnost. U nastavničkom izlaganju nastavnik usmeno predaje novo gradivo.²⁷ Cilj usmenog izlaganja uvijek je informiranje učenika o nekoj temi. Nastavnikovo usmeno izlaganje je metoda prenošenja informacija s posebnom prednošću da stručna osoba svome razredu objašnjava neku temu iz jednog predmeta. Razred stoga dobiva na komunikativan način uslugu svoga osobnog stručnjaka. Nastavnik uvodi u neku vezu, objašnjava komplicirane stvari na način prilagođen dobi, predstavlja zasluge i biografije slavnih osoba, priča priče, izvještava o događajima i slučajevima. Riječi kojima se nastavnik koristi u izlaganju učenici trebaju razumjeti, jer bez poznavanja rječnika ne mogu

²⁶ Ivo Rendić-Miočević, *Učenik - istražitelj prošlosti : novi smjerovi u nastavi povijesti*, Školska knjiga, Zagreb, 2000., str. 55-56.

²⁷ Vladimir Poljak, *Didaktika*, Školska knjiga, Zagreb, 1982., str. 106.

uspješno shvatiti izlaganje. Slušajući njegov govor učenici imaju priliku usavršiti svoj govor, bogatiti ga i aktivirati rječnik u području povijesti, hrvatskog jezika, itd. Nastavnikovo izlaganje ne samo da osigurava sustavnost i središnjost nastavnog sadržaja već pozitivno utječe i na kulturu govora.. Dobro i uspješno nastavnikovo izlaganje mora biti planirano, sustavno, povezano odnosno logički jasno, zorno, živo, jednostavno, kratko i zanimljivo.²⁸

Svaki dobar nastavnik može vježbom razviti sposobnost svog usmenog izričaja. Usmeno izlaganje u nastavi može biti u obliku:

- ❖ pripovijedanja
- ❖ opisivanja
- ❖ obrazlaganja
- ❖ objašnjavanja
- ❖ izvještavanja

Pripovijedanje ili pričanje izlaganje je o stvarnim događajima koji se izlažu tako da u učenika pobude osjećaje, kako bi se utjecalo na njihovo doživljavanje. Ono je posebice učinkovito pri obradi povijesnih i drugih sadržaja o kojima učenici nemaju iskustva. Nastavnikovo slikovito, jasno, zanimljivo, uvjerljivo pripovijedanje u učeniku može izazvati određene osjećaje. Sam nastavnik treba da se uživi u određen događaj o kojem pripovijeda.

Opisivanje u nastavi ima veliku ulogu i primjenu. Opisivanje se odnosi na slikanje riječima te je obično utemeljeno na izravnom promatranju. U nastavi prevladava znanstveno opisivanje. Ono se primjenjuje kada je potrebno s više detalja, potpunije, objektivnije predstaviti pojedine objekte, pojave, procese, događaje, ličnosti i dr. Kako bi opisivanje bilo znanstveno, potrebno je da nastavnik temeljito pozna objekt opisivanja.

Obrazlaganje je poseban oblik metode usmenog izlaganja koji karakterizira iznošenje dokaza za neku tvrdnju. Obrazlaganjem treba izložiti sve što je u svezi s konstatacijom nevidljivo, nepristupačno, nepoznato i nejasno. Obrazlažući neku pojavu, učenik ulazi u njezinu bit. Nastavnik najčešće obrazlaže tijekom obrade novoga gradiva, na drugim etapama nastavnog tijeka traži to od učenika.

Objašnjavanje je misaono-verbalna aktivnost kojom se tumače pojedine pojave i procesi u okruženju. Objašnjavaju se *apstrakcije, generalizacije, primjerice - klima, antika* i sl. Učenicima ne treba objašnjavati ono što im je poznato. Nastavnik može uspješno objašnjavati učenicima samo onda kada dobro poznaje sadržaje. Nepoznate sadržaje može

²⁸ Wolfgang Mattes, *Nastavne metode : 75 kompaktnih pregleda za nastavnike i učenike*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2007., str. 38-39.

objašnjavati samo uz pomoć poznatih sadržaja. Poslije objašnjavanja valja uvijek provjeriti jesu li učenici shvatili objašnjeno.

Izveštavanje treba posebno njegovati u izlaganju nastavnika i učenika, posebno prilikom: promatranja, izvođenja praktičnih radova i pokusa, nakon izvannastavne aktivnosti. Uz neposredno izlaganje nastavnika u nastavi se koristi i posredno izlaganje. Njihova je metodička specifičnost to što se izlaganje prenosi *suvremenim sredstvima masovnih komunikacija* (film, TV, CD, Internet). Za svaku spomenutu varijantu posrednog izlaganja potrebna je odgovarajuća metodička priprema.²⁹

Kao jedan od glavnih problema metode usmenog izlaganja je taj što metoda postaje problematična ako redovito dominira u nastavi. Isto tako ako je metoda loše pripremljena, ona je dosadna, uspavljuje i sprječava učenje.³⁰

6.1.2. Metoda razgovora

Razgovor je dvosmjerno komuniciranje odnosno razmjena informacija koja omogućuje izravan uvid u kvalitetu misaone prerade informacija. Razgovorom se učenici potiču na aktivnost u stjecanju ili primanju znanja. Metoda razgovora se ostvaruje dijalogom između učenika i učitelja te učenika i učenika. Kao mediji za početak često se primjenjuju karikature, ilustrirane priče, skice problema, novinski naslovi, kratki članci i drugo. Oni trebaju isprovocirati stajalište, nabaciti probleme, pružati povode za razgovor.³¹

U dobrom razgovoru za početak učenici se uvode u sadržaj značenja nove tematike. Sudjelujući u planiranju daljnjeg postupka postaje im jasno koja ih nova tematika i koji novi zahtjevi učenja čekaju. Razgovor bi trebao ispunjavati šest funkcija:

1. čini učenike znatiželjnima i kanalizira njihovu pozornost
2. povezuje novo s poznatim
3. daje učenicima priliku da primijene svoje predznanje
4. potiče što više na vlastite priloge

²⁹ Vladimir Poljak, *Didaktika*, Školska knjiga, Zagreb, 1982., str. 106-109.

³⁰ Wolfgang Mattes, *Nastavne metode : 75 kompaktnih pregleda za nastavnike i učenike*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2007., str. 39.

³¹ Mijo Cindrić, Dubravka Miljković, Vladimir Strugar, *Didaktika*, IEP-D2, Zagreb, 2010, str. 154-155.

5. razjašnjava tematiku
6. potiče stručni interes i razvija motivaciju za učenje

Razlikujemo više vrsta, oblika razgovora: **katehetički, razvojni, slobodni, diskusija i oluja ideja.**³²

1. **Katehetički razgovor** se sastoji od kraćih pitanja i određenih odgovora te se najčešće koristi prilikom ponavljanja i provjeravanja određenih činjenica, kao npr.: *Kada slavimo Dan ljudskih prava? Kada je započeo II. svjetski rat?*
2. **Razvojni – heuristički (grč. heurisko – nalazim) razgovor** - karakterizira slijed pitanja kojima se učenici usmjeravaju na traženje adekvatnog (više ili manje očekivanog) odgovora. Svrha ovog razgovora može biti višestruka: prijem i obrada novih sadržaja (usmjereno na „heureka“), vježbanje – kada pitanjima usmjeruje učenike na stanovite aktivnosti kojima ovi uče vještine (intelektualne ili psihomotorne), ponavljanje – kada pitanjima usmjeruje učenike na sustavno reproduciranje odnosno integriranje znanja. Na taj način, izbjegavaju se veća lutanja i osigurava više-manje očekivani odgovor. Nastavnik nastoji ovim razgovorom podignuti razinu učeničkog znanja, jer ovdje učenik „ne izmišlja“ odgovore, već ih pronalazi ih u ranijem iskustvu, promatranju nekog eksperimenta, knjigama, slikama, crtežima, u iskustvu drugih učenika, u osobnom iskustvu i slično. Razvojni se razgovor najdjelotvornije koristi pri obradi novog nastavnog gradiva, kao i u primjeni znanja u novonastalim situacijama.
3. **Slobodni razgovor** sličan je razgovoru u svakidašnjem životu, odvija se u slobodnom dijalogu. Slobodni razgovor zahtjeva strpljenje, čekanje odgovora i uzajamnost slušanja, obrazlaganja svog stajališta. Učenike valja ohrabriti u iznošenju njihova stajališta, pa i onda kada daju netočne odgovore. Često su netočni odgovori poticaj za raspravu i objašnjenje među učenicima
4. **Diskusija (polemika, debata, rasprava)** oblik je razgovora u kojemu se suprotstavljaju mišljenja o određenoj temi. Nju valja unaprijed najaviti, kako bi se učenici mogli pripremiti za raspravu, na primjer: pušenje, slobodno vrijeme, bavljenje sportom, i sl. Temeljna je značajka diskusije da ne daje pobjednika ni pobijeđenoga. Njezina je zadaća

³² Isto, str. 156-157.

zauzimanje osobnog stajališta o temi diskusije. Diskusija se u nastavi najčešće koristi u obliku rasprava i debata, što je učenicima i najzanimljivije³³.

Rasprava je kontroverzno vođen razgovor u razredu koji potječe po dogovorenim pravilima razgovora. Može biti oblik spontane razmjene mišljenja na početku nastavne serije. Metoda je važnija ako služi na kraju radnog procesa, završnog stvaranja suda. Rasprave u razredu može voditi nastavnik, ali i pojedini učenici ili učenički timovi. U pripremi u sudjelovanju u raspravi učenici uče razvijati vlastito mišljenje, formulirati, argumentirano zastupati, iznositi protuargumente, učvrstiti vlastito mišljenje u raspravi ili promisliti i eventualno ga promijeniti. Uče prihvaćati mišljenja svojih kolega, uživjeti se u druge načine gledanja i znati živjeti s različitim shvaćanjima. Poštena je rasprava izraz demokratske kulture svađanja. Ona je jedna od najvažnijih kvalifikacija u odgoju za punoljetna građanina. Znati se svađati riječima, a ne silom, također je civilizirani oblik sprečavanja nasilja. Rasprava zahtjeva od svih sudionika jedno od najtežih umijeća: sposobnost da se živi s drugačijim shvaćanjima. Problem u raspravama je taj što one često krenu u grubom i kaotičnom smjeru te znaju povrijediti čovjeka. Svađanje se općenito smatra nečim što treba izbjegavati, no svađati se kultivirano je demokratska vrlina koja od sudionika zahtjeva napor i disciplinu.³⁴

Debata (ZA ILI PROTIV) je strukturirana argumentirana rasprava. Debata kao strukturirana rasprava podrazumijeva da je unaprijed dogovoreno koliko govornika sudjeluje u debati, kojim redoslijedom oni sudjeluju i koliko vremena imaju za svoje govore. Dakle, za razliku od rasprava kakve obično vodimo u nastavi, u debati sugovornici ne upadaju jedni drugima u riječ, ne drže duge monologe, ne mijenjaju temu o kojoj govore i slično. Stoga nam debata omogućuje da na organiziran i civiliziran način raspravljamo o određenim idejama. Nadalje, debata je argumentirana rasprava – u njoj svoje stavove trebamo na racionalan način obrazložiti. Pritom se ne oslanjamo na naše osobne stavove i vjerovanja ili anegdotalne dokaze, već ono što govorimo moramo potkrijepiti logički održivim razlozima i provjerenim, znanstvenim informacijama. To nam omogućuje u debati raspravljamo objektivno te da svoje stavove branimo na što kvalitetniji način. Naravno, da bismo kvalitetno debatirali, nužno je za debatu se unaprijed pripremiti – pročitati relevantnu literaturu, potražiti potrebne informacije,

³³ Isto, str. 157.

³⁴ Wolfgang Mattes, *Nastavne metode : 75 kompaktnih pregleda za nastavnike i učenike*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2007., str. 13

konzultirati stručnjake za područje o kojem će u debati biti riječ. To debatu čini zabavnim i kreativnim načinom učenja novih sadržaja. Za razliku od drugih vrsta rasprava, u debati ne zastupamo nužno vlastiti stav – strana koju ćemo u pojedinoj debati zastupati određuje se bacanjem novčića nekoliko minuta prije početka same debate. Stoga tijekom pripreme debate moramo jednako dobro pripremiti i argumente u prilog, i argumente protiv određene teze. Time preispitujemo vlastite stavove i redovito otkrijemo da stvari nisu tako crno-bijele kako se čine, odnosno da se različiti stavovi mogu dobro argumentirati. I na kraju, u debati postoje suci. Oni na kraju svake debate odlučuju tko je u debati pobijedio, a ovu odluku temelje samo na onome što je izneseno u debati i prema načinu na koji je to izneseno. U nastavi povijesti debata često poprima oblik suda: ovdje se u simuliranoj sudskoj raspravi odlučuje npr. smije li Aleksandar zadržati naslov Veliki, ima li prastanovništvo u Americi pravo na reparaciju ratne štete itd.³⁵

5. Oluja ideja ili Brain storming izvorno se smatra metodom rješavanja problema. Oluja ideja je neusiljeni postupak koji omogućava svim sudionicima da iznesu primjedbe, dosjetke, domišljanje (sve što im «padne na pamet»). U nastavi brain storming je početna metoda koja učenicima omogućuje da se slobodno izraze o nekoj temi, da artikuliraju predznanje te da postave vlastita pitanja o nastavnom predmetu. Nastavnik daje pojam, temu ili pitanje. Unutar zadanog vremena učenici izražavaju što im pritom padne na pamet. Za vrijeme brain storminga ne ocjenjuju se izjave, niti komentiraju, niti kritiziraju. Izjave se mogu napisati na ploču ili pribilježiti na karte, a poslije pričvrstiti na ploču da ih svi učenici vide. Dobro provedena, ova vrsta razgovora podjednako uključuje sve sudionike, zbog čega je prihvaćena u suvremenoj nastavi, jer njeguje stvaralački pristup problemima i pomaže učenje putem otkrića.

Ciljevi brain storminga su:

1. slobodno izražavanje misli i ohrabrivanje za kreativne i neobične priloge
2. ova metoda aktivira i potiče motivaciju za učenje bez pritiska ili stresa. Ona povezuje nove metode učenja s onim već poznatim.
3. nastavnik ovu metodu može dobro planirati i vremenski točno ograničiti
4. ona otvara mogućnosti sudjelovanja u planiranju nastavnoga niza. Učenici mogu formulirati vlastite ideje ili pitanja koja istražuju u daljnjem tijeku nastave

³⁵ Isto, str. 85-86.

Mogući problemi koji se javljaju tijekom izvođenja ove metode su ti što učenici mogu iskoristiti priliku slobodnog izražavanja misli zato da svjesno govore gluposti ili da provociraju nastavnika.³⁶

6.1.3. Metoda čitanja i rada na tekstu

Metoda čitanja i rada na tekstu očituje se u čitanju zadanog teksta, uočavanju, izdvajanju, prezentaciji ideja, opisivanju, objašnjavanju, rješavanju zadataka i pitanja. Tekstu se uvijek pristupa s nekom namjerom, a to je da u njemu tražimo i otkrivamo odgovore, moguća rješenja nekih zadataka, objašnjenja i obrazloženja nekih pojava, procesa, zatim nove i drugačije poglede na neke druge pojave i procese.³⁷

6.1.4. Metoda pisanja

Metoda pisanja javlja se kada učitelj pišući na ploči iznosi neki sadržaj: termini, definicije, zaključci, pitanja, zadaci itd. Pisanjem učitelj podupire usmeno izlaganje, razgovor, rad na tekstu. Dobro pripremljena i pregledna školska ploča nije samo uspješno nastavno pomagalo nego je i pokazatelj standarda kvalitete rada i obrade nastavne jedinice koju očekujemo od učenika. Plan ploče obično sadrži: naziv nastavne jedinice, pregled sadržaja, zaključak, zadatke za ponavljanje, provjeravanje, domaću zadaću itd. Nastavnik na školskoj ploči mora pisati lijepo, pregledno, čitko, gramatički i pravopisno ispravno, dovoljno velikim slovima. U novije vrijeme školsku ploču nastavnik često zamjenjuje projektor i računala na kojima se prikazuje gradivo u Power Point prezentacijama, te naravno i tzv. pametna ploča.³⁸

Ovu metodu koriste učenici gotovo na svakom nastavnom satu. S obzirom na stupanj samostalnosti možemo razlikovati:

- 1. vezane ili reproduktivne pismene radove** – prepisivanje
- 2. poluvezani ili poluslobodni pismeni radovi** – kad je učeniku unaprijed dan određeni sadržaj u nekom izvoru znanja, ali im je dana sloboda u pismenom izražavanju o tim sadržajima: diktati, dopunjavanje i proširivanje teksta, pismeni odgovori na pitanja,

³⁶ Isto, 26-27.

³⁷ Vladimir Poljak, *Didaktika*, Školska knjiga, Zagreb, 1982., str. 94.

³⁸ Isto, str. 89.

bilješke za vrijeme predavanja, konceptiranje (doslovno, doslovno konceptiranje s komentarom, konceptiranje parafraziranjem ili slobodno konceptiranje, sažeto, marginalije).

- 3. samostalni pismeni radovi** – učenici slobodno odabiru sadržaj i o tom se sadržaju također slobodno pismeno izražavaju. Skice, molbe, izvještaji, reportaže, referati, književni radovi, znanstveni radovi.³⁹

6.1.4.1. Primjer primjene metode pisanja (samostalni pismeni radovi)

Kao primjer primjene metode pisanja u nastavi povijesti uzela sam tzv. metodu tjednog planskog rada odnosno planski rad gdje učenici dobivaju pismeno utvrđeni plan s postavljenim zadacima koje će slijedećeg tjedna ili nekog drugog dogovorenog razdoblja odgovorno obraditi. Pritom se učenici mogu uključiti u proces planskog formuliranja i dobivaju materijalni temelj. Obično su tjedni planovi podijeljeni u obavezne zadaće i dobrovoljne dodatne zadaće. Ova metoda nastavniku daje ulogu organizatora procesa učenja i rada što ga kontroliraju učenici. O redoslijedu obrade i socijalnim oblicima odlučuju sami učenici.⁴⁰

Planski rad otvara dobre mogućnosti unutarnje diferencijacije, odnosno, uspješni učenici ne moraju čekati slabije, a slabiji se pak mogu posve usredotočiti na manje zadatka. Rad po tjednu rasterećuje nastavnika u određenim fazama, stoga se on može individualno posvetiti pojedinim učenicima ili skupinama za učenje i pritom ciljano savjetovati, pomagati i prosuđivati. Tjedni planski rad dobro priprema za svijet rada i studij. Polaznici moraju biti osposobljeni za samostalan rad od predaje zadatka do izvršenja. Također, ova metoda stvara atmosferu bez stresa te manjeg unutarnjeg pritiska i agresije. Mogući problem ove metode je taj što učenici mogu biti pretrpani radnim zadacima, jer su ipak prepušteni učenju na vlastitu odgovornost.⁴¹

U nastavku donosim i primjer tjednog planskog rada u nastavi povijesti.

³⁹ Isto, str. 89-92.

⁴⁰ Wolfgang Mattes, *Nastavne metode : 75 kompaktnih pregleda za nastavnike i učenike*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2007., str. 93.

⁴¹ Isto, str. 94.

Tjedni plan u predmetu povijesti
Od 27.4. do 7.5.2013. (četiri nastavna sata)

Ime _____

Zaokruži:

- Obrađujem temu sam
- Radim s _____

U slijedeća sva tjedna trebaš se pozabaviti temom „Utvrdе u srednjem vijeku“. Neka su tematska područja obvezujuća jer su važna za opću naobrazbu. Ovaj put riječ je ponajprije o tome da u svojoj bilježnici iz povijesti napišeš lijepo i pregledno oblikovano poglavlje o srednjovjekovnim utverdama. Kao radnu podlogu upotrijebit ćeš poglavlje „Utvrdе u srednjem vijeku“ u svome udžbeniku iz povijesti. Više informacija možeš pronaći i preko interneta. Nakon obrade predstavi svoj rad razredu.

Obavezni program za sve:

- Kada su nastale prve utvrde?
- Kako su se gradile?
- Što pripada utvrdi?
- Kakvi su ljudi ondje živjeli?

Sastavi pregledan izvještaj o ovim pitanjima.

1. Vitezovi u srednjem vijeku

A) Sažmi ono što ti se čini važnim o ovoj temi

B) Od viteza su se očekivali određeni načini ponašanja (vrline). Objasni koji ti se od toga čine modernim, a koji zastarjelim?

Dobrovoljni zadaci:

1. Nacrtaј utvrdu u bilježnicu. Unesi u legendu sve što je u srednjem vijeku moralo ovamo pripadati.

2. Zamisli da si reporter u srednjem vijeku. Za svoj časopis pišeš zanimljivu reportažu o viteškom turniru u srednjovjekovnoj utvrdi

3. Informiraj se o utvrdi u svojoj okolini, predstavi nju i njezinu povijest u svome poglavlju.

4. Izmisli neku priču o jednom danu u utvrdi u kojoj ćeš spomenuti kako se ondje živjelo.⁴²

⁴² Isto, str. 95.

6.2. Vizualne metode

Vizualne metode naglašavaju **vizualnu komunikaciju** kao temeljnu. Vizualne informacije dobivene od *izvorne, neposredne stvarnosti* imaju karakter informacije prvoga reda, dok su one dobivene *posredovanjem* vizualnih nastavnih sredstava (slike, filma) informacije drugoga reda. U vizualnim metodama komunikacija se ostvaruje demonstriranjem, a sve su metode povezane govorom. Prilikom vizualnih metoda koriste se različiti izvori poput materijalnih izvori, dokumentarnih filmova i emisija, povijesne slike, karikature, portreti, zatim shematski planovi i povijesni zemljovid, dijagrami, grafikoni itd. Treba znati da se ne smije koristiti mnogo sredstava na satu, izbjegavati jednostavna demonstriranja, opažanje usmjeriti prema aktivnoj misaonoj aktivnosti učenika uz razradu posebnih pitanja, učenike uputiti na samostalan rad, kombinirati zornu građu s odlomcima iz književnih djela, historiografije i izvora. U ove metode ubrajamo metodu demonstracije, metodu crtanja i ilustrativnih radova, te u novije vrijeme i metoda igre.⁴³

6.2.1. Metoda demonstracije

Metoda demonstracije (lat. *demonstrare – pokazivati, prikazati, zorno izlagati*) omogućava spoznavanje svojega okruženja *promatranjem* predmeta, pojava, procesa i radnji. Demonstracijom započinje proces spoznavanja u nastavi bilo kojeg nastavnog predmeta. Demonstracija je plansko, rukovođeno promatranje okruženja na temelju kojeg će učenici oblikovati konkretne i jasne predodžbe, jasne pojmove, sudove i zakonitosti. To znači da ono što se pokazuje treba učenik misaono preraditi. Demonstracija je u didaktičkom pogledu prikazivanje u nastavi svega onoga što je moguće perceptivno doživjeti.⁴⁴

Demonstrirati se može:

- 1. demonstriranje statičkih predmeta** – izvorna materija, materijalni proizvodi ljudskog rada, modeli (didaktički prerađen izvorni predmet u tri dimenzije), slike, shematski crtež i sl.

⁴³ Ivo Rendić-Miočević, *Učenik - istražitelj prošlosti : novi smjerovi u nastavi povijesti*, Školska knjiga, Zagreb, 2000., str. 56

⁴⁴ Vladimir Poljak, *Didaktika*, Školska knjiga, Zagreb, 1982., str. 75.

2. **demonstriranje dinamičkih prirodnih pojava** – kad se proučavaju prirodni procesi koji u sebi obuhvaćaju dinamičku strukturu (eksperiment).
3. **demonstriranje aktivnosti** – demonstriranje što se radi i kako se radi, tj. upoznavanje dinamičke strukture rada. Demonstriranje praktične aktivnosti, aktivnosti izražavanja i intelektualnih aktivnosti.⁴⁵

Izbor sredstava za demonstraciju ovisi prije svega o nastavnikovoj sposobnosti da između većeg broja nastavnih sredstava odabere najpogodnije nastavno sredstvo. Pritom valja odabrati ono sredstvo koje najviše odgovara dobi učeniku i koje će uz najmanje vremena pomoći da najveći broj učenika oblikuje konkretne i jasne predodžbe o pokazanom predmetu ili pojavi. Nastavnik će najprije predmet pokazati cijelom razredu i usmjeriti njihovu pozornost na pojedinost koju treba promotriti. Zatim će primjerak pronijeti po razredu i pokazati ga izbliza učenicima po skupinama učenika iz dviju ili triju susjednih klupa, tražeći od njih da na predmetu pokažu ono što trebaju promotriti.⁴⁶

6.2.2. Metoda crtanja i ilustrativnih radova

Ova metoda je način rada nastavnika i učenika pri čemu se pojedini dijelovi nastavnih sadržaja izražavaju crtežom. Sadržaj crtanja u nastavi:

1. **crtanje grafičkih znakova** (voltmetar, topografski i kartografski znakovi)
2. **crtanje grafičkih simbola** – apstraktni, mnogoznačni (grb, mač..)
3. **geometrijski crtež**
4. **grafičko prikazivanje kvantitativnih odnosa**
5. **shematsko crtanje predmeta**
6. **shematsko prikazivanje procesa**
7. **crtanje na temelju promatranja i predodžbe prirodnih predmeta**
8. **konkretizacija apstrakcije**
9. **ilustriranje fabule**

Za metodom crtanja i ilustrativnim radovima posežemo onda kad realne pojave, procese, predmete ili radnje nije moguće bolje prikazati drugim načinom, i kada crtanjem i crtežom pojačavamo djelotvornost učenja. Ovom metodom vizualizira se ono što je osjetno

⁴⁵ Vladimir Poljak, *Didaktika*, Školska knjiga, Zagreb, 1982., str. 75-79.

⁴⁶ Isto, str. 79.

nevidljivo, prenose se sadržaji i informacije, uočavaju detalji i njihovi međuodnosi gdje na taj način učenik lakše uviđa odnose, bit, pojava, procesa, predmeta i radnji.⁴⁷

6.2.3. Metoda igre

Igra je učenicima najzabavniji oblik učenja. Znanje stečeno kroz igru je trajnije od znanja stečenog na neki drugi način. Da bi se igre svrhovito koristile najvažnije je prvo upoznati učeničke potrebe. Treba voditi računa da je igra prilagođena dobi i intelektualnim sposobnostima učenika, a izuzetno je važno prilagođavanje igre pojedinim učenicima unutar razrednog odjela. Dijete igru doživljava kao nešto ozbiljno jer u njoj zapravo istražuje, kombinira, isprobava i koristi različite strategije. I odrasli mogu biti poželjni suigrači ako i sami tako doživljavaju igru te uvažavaju zamisli i ideje djeteta i nenametljivo mu nude nove mogućnosti. Doprinos igre leži i u tome što ona ispunjava privatne funkcije igrača, odnosno oslobađa od napetosti, olakšava frustracijske situacije, rješava konflikte i zadovoljava dječje želje i potrebu da se osjeća odraslim. Prednost igra je što se mogu koristiti u svim dijelovima sata, a red je na učiteljici/učitelju da odluči u kojem dijelu sata je učenicima potrebno uvođenje igre kako bi djeca lakše usvojila i ovladala sadržaj koji se očekuje da učenik zna nakon sata. Nastavnici moraju znati zašto koriste koju igru u nastavi i što se želi postići. Igre trebaju biti prilagođene dobi djeteta ali i intelektualnim sposobnostima učenika. Igram se kod učenika:

- ❖ razvija sposobnost usmene komunikacije
- ❖ razvija tolerancija prema drukčijem mišljenju
- ❖ uči slušati
- ❖ jača samopouzdanje
- ❖ razvija osjećaj zadovoljstva usvojenim znanjem i
- ❖ potiče natjecateljski duh.

Nastavnici mogu igre koristiti pri ponavljanju, usvajanju novih sadržaja, uvježbavanju ili kao uvod u novi nastavni sadržaj. Učenici se mogu igrati individualno, u parovima ili u skupinama.⁴⁸

⁴⁷ Isto, str. 84-86.

Metoda igre u nastavi povijesti najčešće se ogleda kroz igrokaze i simulacije.

Simulacija jest model koji pokušava oponašati ili iznova stvoriti uvjete koji postoje ili su postojali u nekoj određenoj situaciji, događaju ili procesu. Neke simulacije pokušavaju iznova stvoriti točno određene uvjete. U kontekstu nastave povijesti, obrazovne simulacije uglavnom su pojednostavljeni modeli stvarnosti. Događaji se zbivaju i skraćenom, a ne stvarnom vremenu, broj aktivnih sudionika ograničen je samo na ključne osobe i što je najvažnije, oni koji sudjeluju u simulaciji imaju prednost vremenskog odmaka, jer oni znaju kako je „priča“ završila. Vrijednost obrazovne simulacije u nastavi povijesti leži u tome što ona pojednostavljuje složenost stvarnog svijeta i situacije iz stvarnog života, izvlačeći iz stvarnosti samo one elemente i čimbenike koji su bitni za svrhe kurikuluma i ciljeve učenja. Povijesni zemljovid i su simulacije, odnosno modeli stvarnosti gdje su obilježja koja se smatraju značajnima prikazana simbolima, a nevažna obilježja su izostavljena. Većina obrazovnih simulacija uglavnom se usredotočuje na četiri područja.⁴⁹

Prvo područje su povijesne krize ili bitne prekretnice u novijoj povijesti kada su politički ili vojno vođe bili suočeni s različitim, jednako teškim izborima, a svaki od njih je mogao imati neželjene posljedice. Primjerice, odlučiti se za ili protiv stvaranja saveza s drugim državama ili vojnog uplitanja u poslove druge države. Drugo područje su procesi donošenja odluka koji oživljavaju one trenutke u nedavnoj prošlosti kada su se donosile odluke koje su imale trenutne ili dugoročne posljedice. Primjerice, pariška mirovna konferencija 1919. godine ili konferencija u Jalti 1945. godine. Treće područje su simulirane javne istrage i povjerenstva također su način da se učenicima pomogne shvatiti kako su neke društvene, gospodarske i tehnološke pojave i procesi koje oni danas uzimaju zdravo za gotovo nekada bili vrlo kontroverzni u većini europskih društava. Posljednje područje na koje se obično usredotočuju obrazovne simulacije jest simulacija redakcije vijesti. Takve simulacije mogu poslužiti kao sredstvo za istraživanje načina na koji kriza ili neki značajni događaj mogu biti interpretirani i predstavljeni u različitim dijelovima svijeta. Pri tome je poželjno koristiti materijale iz onodobnih medija.⁵⁰

⁴⁸ Katarina Aladrović Slovaček, Melita Ivanković, Dunja Srzentić, *Jezične igre u nastavnoj praksi*. OMEP Hrvatska i Alfa, Zagreb, 2013., str. 13-23.

⁴⁹ Robert Stradling, *Nastava europske povijesti 20. stoljeća*, Srednja Europa, Zagreb, 2003., str. 123.

⁵⁰ Isto, str. 123-124.

U današnje vrijeme pojava i širenje osobnih računala znači da je danas generacija mladih naviknuta na igranje sofisticiranih kompjuterskih igara i simulacija na kućnim ili školskim računalima. Mnoge od tih igara zahtijevaju donošenje odluka pod pritiskom ograničenog vremena i nepotpunih informacija. Iako se ove igre igraju radi zabave, one često zahtijevaju neku vrstu vještine donošenja odluka koja je potrebna i pri učinkovitom sudjelovanju u obrazovnim simulacijama. Međutim, dosada proizvođači obrazovnih programa nisu stali uz bok onima koji proizvode ove igrice.⁵¹

Igrokazi u nastavi povijesti učenicima također pružaju priliku za oživljavanje situacije i događaja ili igranje uloga ljudi koji su u njima bili uključeni. Oni su manje strukturirani od povijesnih simulacija ili igara. Učenici imaju osnovne informacije o likovima koje će igrati i moraju se uživjeti ili staviti u njihov položaj te predstaviti njihovo gledište. Učenicima se može dati kratak prikaz lika i neke kratke informacije, ali od njih se često očekuje da samostalno provedu nekakvo istraživanje kako bi razvili ideju zašto se njihov lik ponaša na određen način kada je suočen s određenom situacijom, pitanjem ili problemom. Igrokaz može učenicima pružiti priliku da glume i improviziraju, ali je u konačnici njihova primjena svrha pomoći učenicima da shvate kako bi pojedinac reagirao na drugom mjestu i u neko drugo vrijeme. Svrha igrokaza može biti razumijevanje i interpretiranje značajnih povijesnih događaja i problema ili razumijevanje svakodnevnog života običnih ljudi koji su živjeli u određenom razdoblju i proživljavali promjene i pojave u svojim okolnostima. Primjerice, život pod okupacijom, sudjelovanje u političkoj revoluciji, život u totalitarnom sustavu itd.⁵²

Dobro osmišljene povijesne simulacije i igrokazi učenicima mogu pružiti priliku za bolje povijesno razumijevanje i razvoj vještina, a pridonose i daljnjem razvoju nekih općih obrazovnih značajki. Povijesne simulacije i igrokazi imaju bitnu vrijednost ako su dobro strukturirani i planirani, realistični, činjenice su točne, a ciljevi, svrha i zadaci su prilagođeni dobi i sposobnostima učenika. Posebno su pogodni da se učenicima omogući:

- Uvježbavanje uživljavanje u uloge osoba iz prošlosti koji su proživjeli ili aktivno sudjelovali u određenom događaju, situaciji, trenutku ili problemu.

⁵¹ Isto, str. 125.

⁵² Isto, str. 125.

- Shvaćanja da naizgled jasne i nedvosmislene izjave mogu imati različitih značenja za ljude ovisno o njihovoj situaciji.
- Poštivanje nekih odluka koje su utjecale na odluke kritične za svijet
- Stvaranje veza između simuliranih događaja ili procesa donošenja odluka i onoga što su učenici prije možda učili o događajima koji su prethodili ili onima koji se događali u isto vrijeme.
- Sagledavanje određenog povijesnog događaja ili razvoja kao da se to još nije dogodilo umjesto promatranja tog događaja kroz perspektivu autora udžbenika, povjesničara, novinara ili nastavnika povijesti koji ta događanja promatraju s prednošću vremenskog odmaka.
- Razumijevanje kroz indirektno iskustvo kako je zapravo bilo živjeti u određeno vrijeme ili proživljavati određeni događaj.⁵³

Općenito govoreći, simulacija i igrokazi pružaju učenicima mogućnost:

- Aktivnog sudjelovanja i suradnje s drugim učenicima u postizanju zajedničkog cilja
- Vježbanje tolerancije prema idejama i pogledima različitim od njihovih vlastitih
- Razvijanja i korištenja komunikacijskih vještina
- Razvijanja istraživačkih vještina i sposobnosti rješavanja problema
- Demonstriranje uporabe znanja koje su već stekli iz udžbenika i ostalih sekundarnih i primarnih izvora kako bi maštovito rekonstruirali događaj ili situaciju.⁵⁴

Uspjeh ili neuspjeh simulacije ili igrokaza uvelike ovisi o vještini kojim ih nastavnih ugrađuje u opću obradu određene povijesne teme. Veliki dio uspjeha ovisi o pripremi nastavnika i učenika. Zbog toga je obično bolje napraviti simulaciju ili igrokaz pred kraj gradiva ili teme nego na njihovu početku. Nakon završene simulacije neophodan je i rad, odnosno odmah po završetku scenarija simulacije ili igrokaza učenici bi trebali podnijeti izvješće o onome što se dogodilo. Zbog toga je dobro potaknuti učenike da vode dnevnik onoga što se događa za vrijeme simulacije ili igrokaza i upravo to postaje prigoda da se simulacija ili igrokaz ocijeni.⁵⁵

Ako želimo da simulacije budu uspješne, treba osigurati dovoljno činjenica za stvaranje osnova za donošenje odluka, pregovore, izlaganja i raspravu. Treba uspostaviti ravnotežu tako

⁵³ Isto, str. 126.

⁵⁴ Isto, str. 128.

⁵⁵ Isto, str. 130.

da se s jedne strane omogućí učenicima da u potpunosti upotrijebe svoje vještine i posebne kvalitete, a s druge strane, da se ne dopusti da simulacijom ili igrokazom dominiraju najglasniji i najbolji učenici. Neki obrazovni stručnjaci sa znatnim iskustvom u stvaranju i vođenju simulacija tvrde da je često bolje, s obrazovnog gledišta, pripremiti simulacije koje zahtijevaju nekakav ishod. Simulacije i igrokazi bez unaprijed određenog ishoda mogu biti poticajni ako u njima sudjeluju visoko motivirani i dobro informirani sudionici, ali ponekad se mogu pretvoriti u potpunu zbrku bez ikakve mogućnosti bilo kakvog ishoda. Učenici vole simulacije i uživljavaju se rado u njih i s mnogo entuzijazma. One nastavniku povijesti mogu biti snažno oruđe učenja i poučavanja, no moraju biti isplative, ishod mora opravdati vrijeme i ostala sredstva uložena u njihovo organiziranje. Sat na koje se podnosi izvješće nakon završetka simulacije mora se iskoristiti da bi se simulacija vrednovala, kako iz učeničke perspektiva i iskustava, tako i s aspekta nastavnikovih vlastitih opažanja.⁵⁶

Zaključno, gotovo svaka simulacija ima u sebe nekakve nedostatke: nepredviđene probleme, neodgovarajuće vremenske okvire, zadatke koji se ne mogu dovršiti vez pristupa dodatnim informacijama. Obično se isplati napraviti probu i riješiti probleme prije nego se simulacija upotrijebi s učenicima kojima je namijenjena.⁵⁷

6.2.4. Kreativna primjena filmova u nastavi povijesti

Prikazivanje filmova u nastavi i dalje se ubraja među didaktički manje vrijednim sredstvima koja su učenicima omiljena jer pritom ne trebaju ništa učiti. Kreativna primjena filma polazi od toga da film može izazvati proces učenja, ali i ne i zamijeniti ih. Fascinacija medijem iskorištava se za motivaciju, zorno prikazivanje, informiranje, konfrontaciju s ponašanjem ljudi, dokumentaciju događaja i stanja koje netko ne može sam doživjeti. Za nastavnu kvalitetu upotrebe filma presudne su uvijek faze nakon gledanja filma. Ni prema jednom drugom mediju mladi nemaju spontaniji i lakši pristup. Film je medij moderne koji utječe na pogled svijeta ljudi kao ni jedan drugi. Dozirani, didaktički dobro promišljeni i metodički kreativno upotrijebljeni filmovi oživljavaju nastavu i time povećavaju njezino djelovanje. Učenici mogu naučiti prozreti manipulativnu snagu medija ako se posluže

⁵⁶ Isto, str. 130-133.

⁵⁷ Isto, str. 133.

metodom filmske analize. Pritom upoznaju sredstva filmskog jezika i istražuju njegovo djelovanje na misli i osjećaje promatrača. U nastavi povijesti film je važan izvor.⁵⁸

Uočljiv je nedostatak filma u usporedbi s tekstem to što slika i ton samo jedanput i samo kratko djeluju na promatrača. Brojni nastavni filmovi većinom su opterećeni informacijama. Tada su nastavnici skloni tomu da film još jednom objasne učenicima, a takav način ponašanja više sprečava pozitivno djelovanje nego što ga potiče.⁵⁹

6. 3. Prakseološke metode

Prakseološke metode usmjerene su na razvoj psihomotoričkog područja učenikove ličnosti (u nastavi povijesti to je vježbanje pisanje eseja, crtanje zemljovida, shema i dr.). To metoda u kojoj učenici više nego u drugim metodama, samostalno promatraju predmete i pojave, izvode pokuse, određene postupke i operacije (skiciranje, bilježenje, čitanje, izvještavanje). Ovom metodom učenici usvajaju ili ponavljaju nastavne sadržaje, a ujedno se privikavaju na samostalni rad.⁶⁰

Koristeći se metodom praktičnih radova učenici spoznaju svoje okruženje većim brojem osjetila, a i dobivaju informacije koje imaju karakter informacija prvog reda. U osnovi prakseološke metode je stjecanje iskustva izravnim izvođenjem praktične radnje koja integrira dvije ključne komponente, a to su osjetilno-praktična i misaono-teorijska komponenta. U nastavi susrećemo i takve sadržaje koje učenik može primiti i obraditi samo ako i praktično čini. Praktična aktivnost učenika praćena je i crtanjem, pisanjem, opisivanjem, objašnjavanjem, radom na tekstu, rješavanjem zadataka, te odgovaranjem na pitanja. Prema tomu, praktični rad integrira brojne aktivnosti misaono-verbalnog i osjetilno-praktičnog karaktera. Metoda praktičnih radova se može primijeniti u razrednoj/predmetnoj *učionici, kabinetu, pomoćnim školskim prostorijama, školskom vrtu, prirodi, arheološkim iskopinama*, svuda gdje učenici mogu doći u neposredan doticaj sa stvarnošću. Prakseološku metodu nazivaju i laboratorijskom kako bi se naglasio istraživački karakter učenja praktičnim činom,

⁵⁸ Wolfgang Mattes, *Nastavne metode : 75 kompaktnih pregleda za nastavnike i učenike*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2007., str. 102.

⁵⁹ Isto, str. 103.

⁶⁰ Ivo Rendić-Miočević, *Učenik - istražitelj prošlosti : novi smjerovi u nastavi povijesti*, Školska knjiga, Zagreb, 2000., str. 56.

ali i zato kako bi se naglasilo da učenje nije moguće u univerzalnoj učionici nego u uvjetima adekvatne opremljenosti (laboratorij, specijalizirana učionica). Ovaj naziv nije bio jedini koji se toj metodi davao, već su korišteni nazivi poput: metoda eksperimentalnih radova, laboratorijsko-eksperimentalna metoda, istraživačka metoda, kinetička metoda. Zajednički nazivnik je, neovisno o nazivu, manualni rad. U nastavi povijesti metoda praktičnih radova relativno je zapostavljena i ne koristi se često kao što su to verbalne i vizualne metode. Primjena metode praktičnih radova u nastavi prolazi ove metodičke etape:

1. pripremu rada - izbor sadržaja, određivanje zadataka rada, izbor mjesta i pripremanje materijala i pribora;
2. izvođenje praktičnog rada – ostvarivanje zadataka i programa rada, poticanje, usmjeravanje i nadzor tijekom rada;
3. vrednovanje postignutih rezultata rada - utvrđivanje pozitivnih i negativnih dijelova u praktičnom radu, programiranje korektivnih djelatnosti za uklanjanje negativnih rezultata.⁶¹

6.3.1. Primjer primjene prakseološke metode

Kao primjer prakseološke metode u nastavi povijesti uzela sam prikaz rada Miljenka Hajdarovića „Korištenje Facebooka u nastavi povijesti“. Naime, autor je kreativno kombinirao današnju najpopularniju svjetsku mrežu Facebook sa nastavom povijesti. Gotovo 95% učenici znaju koji su glavni elementi izrade profila od vremena i mjesta rođenja, školovanja, posla, rodbinskih veza i prijatelja. Vrlo su vješti u grafičkom uređivanju svojih profilnih fotografija ili naslovnih slika (cover). Dio učenika koristi te virtualne profile kako bi sebe prikazali na drugačiji način od svakodnevice, stoga je autor htio njihovu naviku redovitog korištenja i uređivanja vlastitih profila kreativno iskoristiti za nastavu povijesti. Autor je nakon završetka obrade gradiva učenicima za zadaću zadao zadatak da izrade tri Facebook profila. Doduše kako nije poželjno da se kreiraju lažni profili napomenuo je da te Facebook profile izrade na papiru. Uz osnovne podatke o osobi, morali su dodati grafičke materijale i objaviti nekoliko statusa koji imaju veze sa dotičnom osobom. Zadane ličnosti su

⁶¹ Aleksandra Đurić, *Praktični radovi na nastavi povijesti kao vid formiranja interesa za povijesne sadržaje*, *Povijest u nastavi* 7 (14), 2009., str. 103-107.

bile Filip II., Aleksandar III. i Aristotel. Učenici su za izvršenje zadatka imali tjedan dana vremena i prema pisanju autora sa oduševljenjem su prihvatili ovakav zadatak.

Na primjerima profila Filipa II. učenici su prikazali:

- lik Filipa II., falangu
- da je u kompliciranoj vezi s Olimpijkom, Euridikom, Audatom, Filinom...
- da radi organiziranje i uvježbavanje makedonske vojske
- mjesto života
- u statusima su napisali da je ponosan na Aleksandra, pohvaljuje svoje vojnike poslije bitke

Na primjerima profila Aleksandra III. učenici su:

- prikazali Aleksandra (borbu sa Darijem III., na Bukefalu) – crtežima ili grafikama s interneta
- napisali mu ime i imena prijatelja na grčkom alfabetu
- odredili mjesto i vrijeme rođenja
- odredili kojoj dinastiji pripada
- kao ljubavne veze istaknuli Roksanu i Stateiru
- kao učitelja istaknuli Aristotela (koji mu ostavlja poruku „Sreća je smisao i svrha života, jedini cilj čovjekova postojanja. Zapamti to!“)
- među fotografije uvrstili kartu njegovih osvajanja
- u statuse upisali da je falanga spremna za boj, da je sudjelovao u bitci kod Isse.⁶²

Na primjerima profila Aristotela učenici su:

- crtežima ili grafikama s interneta prikazali Aristotela
- odredili vrijeme i mjesto rođenja (prikazali na mini karti u profilu)
- definirali njegovo zanimanje kao filozof i Aleksandrov učitelj
- mjesto zaposlenja „filozofska škola Lykeon“
- citirali njegove misli (Čovjek nije ni zvijer ni bog, pa da je sam sebi dovoljan. Ako sve što postoji ima mjesto i to će mjesto imati mjesto, i tako dalje u beskonačnost. Hrabrost je vrlina na osnovu koje ljudi u opasnosti čine plemenita djela. i dr.)

⁶² Hajdarović, Miljenko, *Korištenje Facebooka u nastavi povijesti*, Pogled kroz prozor, broj 52, 2013.

<https://pogledkrozprozor.wordpress.com/2013/04/30/koritenje-facebook-a-u-nastavi-povijesti/>

- u statute upisali: otkriva metafiziku, zemlja je u središtu svega postojećeg
- među prijatelje mu upisali antičke povijesne ličnosti
- vodili razgovore sa Aleksandrom i Audatom
- njegove statute su „lajkali“ Filip Osvajač Drugi, Aleksandar Veliki, Ahilej, Audata, Olimpija, Nikon, Eratosten, August i dr.

Zaključno, autor smatra da je korištenje Facebooka u nastavi povijesti dobrodošla promjena u standardnim zadacima koji se inače zadaju, te da učenici u ovakvim zadacima mogu rješavati zadaću ili radeći u grupama odraditi projektni zadatak. Također smatra da se učenicima može zadati izrada Facebookove stranice o određenom zbivanju te da kroz određeno vrijeme objavljuju sadržaje vezane uz zadatak (npr. kronologija Drugog svjetskog rata, izumi industrijskih revolucija, borba za prava žena, Domovinski rat itd.). Učenici bi pisanjem statusa, dodavanjem grafika, označavanjem lokacija na karti i virtualnim povezivanjem sa sličnim stranicama i različitim istraživanjima mogli posrednim učenjem usvojiti gradivo.⁶³

7. Uloga motivacije i motivacijske tehnike u nastavi povijesti

Motivacija predstavlja aktivnost kojom ćemo učenike zainteresirati za daljnji rad, aktivirati ih, pobuditi njihovu znatiželju i stvoriti optimalnu atmosferu za daljnje učenje. Motivacija u nastavi sastavni je dio uvođenja, odnosno uvodnoga dijela nastavnog sata, no uz nju je potrebna i motivacija po stupnjevima, odnosno među-motivacija pri obrađivanju nastavnog gradiva. Postoje 3 oblika motivacije a to su ekstrinzična (vanjska) motivacija, intrinzična (unutarnja) motivacija i motivacija usmjerena prema postignuću. Ekstrinzična motivacija je pod stalnim utjecajem poticaja i pritisaka izvana, te vodi prema površnom pristupu učenju s ciljem dobivanja ocjene. Intrinzična motivacija odražava osobni cilj i interes za određeni predmet ili područje i ona vodi prema dubinskom pristupu učenju. Motivacija usmjerena prema postignuću se usredotočuje na osobnu razinu postignuća, a vodi prema strateškom pristupu učenju.⁶⁴

⁶³ Hajdarović, Miljenko, *Korištenje Facebooka u nastavi povijesti*, Pogled kroz prozor, broj 52, 2013.
<https://pogledkrozprozor.wordpress.com/2013/04/30/koritenje-facebook-a-u-nastavi-povijesti/>

⁶⁴ Milan Matijević, *Nastava usmjerena na učenika : prinosi razvoju metodika nastavnih predmeta u srednjim školama*, Školske novine, Zagreb, 2011., str. 73-74.

Motivacijske tehnike tako mogu biti prisutne u svim stadijima nastavnog sata, a posebno pri ponavljanju nastavnog gradiva te također prije provjere znanja i ocjenjivanja. U nastavi se mogu koristiti sljedeće nastavne motivacijske tehnike: ispunjaljke, križaljke, mreže, skrivalice, asocijacije, kvizovi i mentalne mape. Kvizovi mogu biti jako različiti. Mogu se natjecati svi učenici, skupine ili određeni učenici. Kvizovi mogu biti oblikovani i kao aktualni televizijski kvizovi. Uz njih se često koriste i zagonetke, rebusi, igre vješala, kratki zvučni zapisi, kratki video zapisi, karikature, skice, mimika, pantomima, odjeća, predmeti, modeli, lopte, lutke, kolaž, različite igre (ždrijeb, lov na blago, i sl.), crtanje, kratke smiješne priče, anegdote, citati, metafore itd. U školama se pak najčešće koriste motivacijske tehnike zapisivanja zamisli ili *brainwriting*, te oluje ideja ili *brainstorming*. Svrha motivacijskih tehnika u nastavi je što brže i učinkovitije učenje novih riječi, godina, imena i događaja. Te se motivacijske tehnike odnose na nastavni sadržaj i motiviraju učenike za učenje novog nastavnog sadržaja. Nastavnici mogu povećati ili smanjiti zahtjevnost nastavnog sadržaja uz pomoć nastavnih motivacijskih tehnika (većim brojem novih pojmova i izraza i slično), a mogu ih koristiti za bilo koji nastavni sadržaj u nastavi.⁶⁵

Posebne su motivacijske tehnike pak namijenjene opuštanju i kraćem odmoru učenika. Te tehnike su prije svega opuštanje uz glazbu (s vježbama disanja), uz kretanje (npr. dizanje ruku, ustajanje, mijenjanje rasporeda sjedenja i sl.) ili posebne tehnike meditacije, odnosno opuštanja (s naglaskom na snazi riječi). Motivacijske tehnike opuštanja mogu se koristiti na početku nastavnog sata ili prije izvršavanja zahtjevnih zadataka. Glazba može pomoći u stvaranju posebnog raspoloženja učenika. Najčešće se koristi kao zvučna pozadina prije početka nastavnog sata i za vrijeme odmora. Može se koristiti i kao pomoć ili dodatak vježbama opuštanja, posebno na početku nastavnog sata ili prije ocjenjivanja. Glazba se može koristiti i kao pozadina prilikom čitanja ili slušanja izvornih tekstova, odnosno kao pozadina prilikom obrađivanja novog nastavnog gradiva. Nastavnici mogu izabrati posebnu glazbu za ponavljanje nastavnog gradiva, te kao motivaciju za novo nastavno gradivo (klasična, narodna, popularna glazba ...), a posebnu glazbu tijekom obrađivanja nastavnog gradiva (npr. klasična glazba 19. stoljeća kako bi se privukla pozornost učenika ili barokna glazba za sustavno izlaganje nastavnog gradiva), dok prilikom vježbanja i aktivnog sudjelovanja učenika mogu koristiti posebnu glazbu u kombinaciji s čitanjem teksta ili odgovaranjem na

⁶⁵ Danijela Trškan, *Motivacijske tehnike u nastavi*, *Povijest u nastavi* 4 (7), 2006., str. 19-20.

pitanja (individualno, u parovima ili svi učenici). Isto tako se u nastavi mogu koristiti narodni plesovi i pjevanje narodnih ili sličnih pjesama.⁶⁶

Pozitivnom nastavnom ozračju doprinose opuštajuće, domišljate, razigrane, uzbudljive i maštovite motivacijske tehnike. Te su tehnike npr. zapisivanje ciljeva, učeničko sastavljanje testa, samoocjenjivanje, vrući stolac, igranje mirovnjaka, oproštaj od 'ne mogu', čitanje knjige u sat vremena, zajednička foto-priča, razredni foto-album, crta života, kotač sličnosti, moja knjiga, tjeralice, upoznaj autora, piknik dopisnika itd. Isto tako, od nastavnika se zahtijeva poznavanje i korištenje različitih motivacijskih igrica (npr. veleposlanici u razredu, pogodi tko, zamrznuta slika, kolo sreće, nogomet riječima, domino s pitanjima i odgovorima, odgonetni tko je to, lov na podatke itd.).⁶⁷

Interes i pozornost učenika u školskom radu ne potiču samo motivacijske tehnike. U školi je dragocjeno da nastavnik zna stvoriti takvu nastavnu situaciju koja budi interes i stvaralaštvo i kod onih učenika koje gradivo ne zanima, a to postiže različitim aktivnostima, djelatnostima odnosno aktivnim nastavnim oblicima i metodama rada. Poticaji za učenje ne izviru samo iz nastavnog sadržaja, već i iz neposrednih postupaka učenja. Učenici više vole one načine rada koji stvaraju zadovoljstvo. To zadovoljstvo je veće što su nastavne metode i oblici različitiji, ako učenici suodlučuju i sudjeluju već u postavljanju nastavnih ciljeva i zadataka u samom tijeku nastave, ako što samostalnije provjeravaju i ocjenjuju rezultate učenja te ih uspoređuju s prijašnjim postignućima i slično. Nastavnici mogu potaknuti interes na više načina. Prvi način je da pokušaju kod učenika uspostaviti pozitivan odnos prema predmetu odnosno nastavnim temama kao na primjer:

- primjeren stupanj novosti, iznenađenja, te neočekivanih i spoznajno neskladnih podataka (Je li doista Kolumbo otkrio Ameriku?);
- povremeno uključivanje metoda koje potiču osobnu angažiranost učenika
- simulacije, igre uloga;
- organiziranje utvrđivanja i provjere znanja u obliku zagonetaka i kvizova;

⁶⁶ Isto, str. 20-21.

⁶⁷ Isto, str. 22.

- omogućavanje izbora tema i načina kako izvesti određene zadatke (učenici biraju književna djela koja će pročitati i o njima izvještavati ili teme koje će istražiti);
- interes i unutarnju motivaciju općenito jača i mogućnost da učenici pitaju o onome što im nije jasno, da govore o svojim iskustvima i idejama te da izražavaju svoja mišljenja, čak i kad se ona razlikuju od nastavnikovog, što omogućuju otvoreni, demokratski odnosi.⁶⁸

Nastavnici mogu povećati motivaciju za školski ili domaći rad autentičnim zadacima (vizualni ili pismeno-grafički prikazi), radom u skupinama, stručnim izletima, radom u arhivu ili u muzeju, raznim projektima i istraživačkim radom te alternativnim ocjenjivanjem (kolegijalno, samoocjenjivanje) i na druge načine. Mogu koristiti i razne nastavne strategije, metode i postupke koje potiču interes učenika i djeluju motivacijski na njih, npr. slikovnu ili usmenu demonstraciju, upotrebu različite slikovne ili pisane građe, upotrebu Interneta ili CD-a, iskustveno učenje (pisane ili govorne igre po ulogama) itd.⁶⁹

Pri metodi izlaganja nastavnici mogu koristiti posebne tehnike kao što su npr. tehnika opuštanja i vizualizacije, metaforičko pripovijedanje, globalno predstavljanje nastavnog gradiva, izbor riječi, varijacije glasa, glazba i slično. Načini za poticanje motivacije za učenje često su prikazani u obliku savjeta odnosno osnovnih pravila za nastavnike.

Prvo se pravilo odnosi na zadovoljavanje osnovnih zahtjeva:

- Omogućite organiziranu razrednu sredinu.
- Budite nastavnik koji podupire.
- Zadajte zadatke koji predstavljaju izazov, ali nisu preteški.
- Neka zadaci budu vrijedni rješavanja.

⁶⁸ Isto, str. 22-23.

⁶⁹ Isto, str. 23.

Drugo pravilo glasi da kod učenika treba graditi samosvijest i pozitivna očekivanja:

- Započnite rad na učenikovoj razini.
- Neka nastavni ciljevi budu jasni, specifični i ostvarivi.
- Naglasite uspoređivanje učeničkih rezultata, a ne natjecanje.

Treće je pravilo da učenicima treba pokazati vrijednost učenja:

- Povežite nastavni zadatak s potrebama učenika.
- Nadovežite radne aktivnosti na interese učenika. Potaknite znatiželju. Neka učenicima zadatci budu zabavni.
- Uporabite novo, ali i ono što je već poznato.
- Pojasnite veze između trenutnog učenja i kasnijeg života.

Četvrto je pravilo da nastavnici moraju pomagati učenicima da ostanu usredotočeni na zadatak:

- Redovito omogućite učenicima izradu radova.
- Izbjegavajte naglašavanje ocjena.
- Smanjite rizik u zadatku, a da pri tom zadatak suviše ne pojednostavite.
- Podučavajte učenike nastavnim taktikama.⁷⁰

Jedno od pravila za motivaciju je i to da je potrebno što bolje iskoristiti uvodni dio na početku svakog nastavnog sata. Taj dio trebao bi biti usredotočen na motivaciju za učenje i rad za vrijeme nastavnog sata. Zato bi nastavnici korištenjem različitih motivacijskih tehnika trebali posvetiti veliku pozornost upravo prvim minutama nastavnog sata. Primjerice, nastavnici povijesti najčešće koriste usmeno izlaganje zanimljivih opisa i doživljaja iz prošlosti, slikovno pokazivanje, razgovor o aktualnim događajima, pokazivanje predmeta i odjeće te didaktične igre (kvizove, križaljke) i drugo.⁷¹

⁷⁰ Isto, str. 23.

⁷¹ Isto, str. 24.

8. Zaključak

Tradicija i u suvremenosti može biti visoko vrednovana. Istina, iz prošlosti u suvremenost prelaze samo neke (često nezamjenjive) forme i sadržaji, a ako se zadržimo na tim formama i sadržajima tada će nas smatrati zastarjelim, što ima često negativan predznak i označava ustrajavanje u nečemu što više ne dogovara novim zadaćama i ciljevima, a kad je riječ o nastavi, onda se to prije svega odnosi na nove odgojno-obrazovne ciljeve i oblike.

Nova promišljanja nastavnog procesa protkana su specifičnim odnosima učenika i nastavnika usmjerenim motiviranju i osamostaljivanju učenika. Konačni cilj takve nastave samoregulirano učenje koje pretpostavlja razvoj učenikove osobnosti, individualnosti i originalnosti.

Ovaj rad osim što je dao usporedbu tradicionalne i suvremene nastave, želio je pokazati kako se odabirom suvremenih metoda u ostvarivanju ciljeva odgoja, nastavniku pruža mogućnost stvaranja raznih metodičkih scenarija kojima se postiže nova kvaliteta nastave, povećan interes i motivacija. Učenici se uz pomoć novih nastavnih metoda od pasivnih promatrača pretvaraju u aktivne i zainteresirane sudionike koji sudjeluju u pripremi, ostvarivanju i vrednovanju nastavnih situacija. U suvremenoj nastavi nastavnik i učenici stvaraju interaktivni i suradnički odnos, gdje učenik pokušava sam izgraditi vlastito znanje na temelju prijašnjih iskustava i vlastitih mogućnosti. Primjena novih metoda pridonosi boljoj nastavi u kojoj je aktivnije sudjelovanje učenika, veći interes za nastavni predmet, bolja komunikacija i radna atmosfera.

9. Literatura

1. Aladrović Slovaček, Katarina; Ivanković, Melita; Srzentić, Dunja (2013). *Jezične igre u nastavnoj praksi*. U B. Petrović-Soči, A. Višnjić-Jevtić, (ur.), *Igra u ranom djetinjstvu*, OMEP Hrvatska i Alfa, Zagreb, 2013., str. 14-23.
2. Bakota, Koraljka, (2004). *Prilog suvremenom pristupu nastave povijesti u osnovnom obrazovanju učenika s posebnim potrebama*, *Napredak* 145 (1), str. 53-61.
3. Cindrić, Mijo, Miljković, Dubravka, Strugar, Vladimir, *Didaktika*, IEP-D2, Zagreb, 2010.
4. Đurić, Aleksandra, (2009). *Praktični radovi na nastavi povijesti kao vid formiranja interesa za povijesne sadržaje*, *Povijest u nastavi* 7 (14), str. 103-109.
5. Hajdarović, Miljenko, (2013). *Korištenje Facebooka u nastavi povijesti*, *Pogled kroz prozor*, broj 52., <https://pogledkrozprozor.wordpress.com/2013/04/30/koristenje-facebook-a-u-nastavi-povijesti/>
6. Matijević, Milan, *Nastava usmjerena na učenika : prinosi razvoju metodika nastavnih predmeta u srednjim školama*, Školske novine, Zagreb, 2011.
7. Mattes, Wolfgang, *Nastavne metode : 75 kompaktnih pregleda za nastavnike i učenike*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2007.
8. Poljak, Vladimir, *Didaktika*, Školska knjiga, Zagreb, 1982.
9. Rendić-Miočević, Ivo, *Učenik - istražitelj prošlosti : novi smjerovi u nastavi povijesti*, Školska knjiga, Zagreb, 2000.
10. Rendić-Miočević, Ivo, *Didaktičke inovacije u nastavi povijesti : transfer povijesnog znanja u školi*, Školska knjiga, Zagreb, 1989.
11. Stradling, Robert, *Nastava europske povijesti 20. stoljeća*, Srednja Europa, Zagreb, 2003.
12. Stevanović, Marko, *Metoda recepcije u nastavi*, R & S, Tuzla, 1998.
13. Šimleša, Pero, *Suvremena nastava*, Pedagoško-književni zbor, Zagreb, 1965.
14. Tot, Daria, (2010). *Učeničke kompetencije i suvremena nastava*, *Odgojne znanosti* 12 (1), str. 65-78.
15. Trškan, Danijela, (2006). *Motivacijske tehnike u nastavi*, *Povijest u nastavi* 4 (7), str. 19-28.